DE CONSERVANDA BONA VALETVDINE,

LIBER SCHOLAE Salernitanæ.

¶De *animi Pathematis, & remedijs quibusdam generalib. Cap. I.*

ANglorum Regi scribit scho la tota Salerni:

Si vis incolumem, si vis te reddere sanum.

Curas tolle graues, irasci crede pro fanum:

Parce mero, cœnato parum, non sit tibi vanum.

Surgere post epulas, somnum fuge meridianum,

Ne mictum retine, nec comprime fortiter anum.

Hæc bene si serues, tu longo tempore viues.

PRAESENS hic liber a Doctoribus Scholæ Salernitanæ in gratiam Regis Angliæ conscriptus, multa & varia confectionis bonæ valetudinis præcepta complectitur.

IN hoc aũt capite octo imprimis generatim referuntur, quæ non singulatim deinde, ac suo quodq; ordine explicabimus. [*Primum*] ergo est, ut tuendæ sanitatis suæ studiosus, anxiferas, graueis, & pertinaces curas relaxans ex animo penitùs exterminet. [*Curæ.*] enim corpus uehementer extenuant, & exiccant, somnum impediunt, perpetuisque uigilijs conficiunt, uires destruunt, febres etiã accẽdunt, ac grauissimis ualetudinibus initia præbent: ipsæ quoque Melancholiam generant, pariterque calorem innatum resoluunt, & extinguunt, & magis si diutius durarint. Autor Galenus, cum multis alijs locis, tum præcipuè Aphor. lib. 2. cõmen. 28. & libr. 3. commen. 31. & de tuenda sanitate libr. primo. cap. 11.

Tristitiæ. SVB eodem præcepto comprehendi debent & [*Tristitiæ*] quæ & ipsæ corporis naturã frigiditate & siccitate corrumpunt, id quod Salomon quoque capit. 17. Prouerbiorum suorum attestatur. Spiritus tristis, inquit, exiccat ossa. Sed cùm omnis mœstitia generãdæ melancholiæ uim habeat, quò tamen uehementior ac diuturnior hæc affectio fuerit, eò plus adfert periculi. Nam extra hoc, quòd corpus macie paulatim extabefacit, cor etiam ipsum immodicè constringit, spiritum obtenebrat, ingeniũ

hebe-

hebetat, ratione impedit, iudicium obscurat, & memoriam obtundit. In mœroribus item fortibus. vti à Nemesio capite vigesimo de natura hominis, ex tertio lib. Demonstrationum Galeni refertur, biliosa quædam superfluitas consueuit in uentriculum desluere, & multò magis quum ipse malè affectus fuerit, quæ sanè molestiam exhibet, ut non prius à mœstitia & cruciam cesse, quam superfluitas illa vomitu erecta fuerit, id quod Galenus etiam Aphoris. lib. 6. comment. 50. attestatur.

IDEM de timore quoque intelligendum: nã & ipse intro & ad principium, tum spiritum, tum sangninem vnà cũ refrigeratione eorũ, quę in summo corpore tunc, abducit ac contrahit: itaque etiam pulsus tum arteriarum, tum cordis, ijs qui timent, minimi ac maximè imbecilli sunt: partes in superficie positę algent, corpusq; palleſcit, tremor incidit, uox interrumpitur, & uires deniq; conuelluntur omnes. Quod autem in tristitia paulatim patiũtur homines, id in timore confertim accidit, dissidentibus scilicet inter se passionibus ijs, non toto genere, sed magnitudine & vehementia. Itaque etiã ob timorem & immensum mœrorem nonnulli repentina morte interierunt, quòd scilicet imbecilla suapte natura animula eorum sub *Timor.*

valido affectu oppressa, confertim extincta & suffocata sit, quemadmodũ luculenter & perspicuè docet Galenus lib. 2. cap. 5. de causis sympt. Quippè extingui eam accidit propter affectus ipsius naturam, ut cuius generatio infrigerẽdo cõsistat suffocari autem, eò quòd totus sãguis una commeet, atque ad principiũ deferatur. Cuius sanè rei insignia exempla extant apud Plinium lib. 7. cap. 36. naturalis historiæ. Quocirca cum; qui sanitatis suæ tuendæ curã susceperit, cane pejus & angue, omnia illa: quæ non aspectu & auditu modò, uerùm & mentis agitatione tristia existunt, fugere oportebit. Quod Aristoteles quoq; innisse uidetur, cum problemat. 5. sect. 7. scribit lætothumian incidisse quãdoq;, qui homines suffocari laqueo uidissent solum. Lege plura apud Stephanum Athenicnsem in libro. 1. ad Glauconem comme. 12.

Tristari utile.

Hoc tamen ignorandum non est, quòd obesis nonnullis, quib. corpus immodicè plenum est, ac ijs etiam, qui spiritus admodum mobiles & calidos habẽt, interdum vtile sit si curis, timores, & tristitijs conficiantur, quò nimirùm spiritus calor hebetetur, & nimia moles, quæ corpus onerat, extenuetur aliqua ex parte, atque auferatur: id quod uno ore confirmant Paulus Aegineta libro. 1. cap. 57.

cap. 57. Aetius lib. 4. cap. 33. & Rhazes. lib. 4. cap. 9. ad Almansorem.

SECVNDVM, ut ab ira temperet. Nã cùm ira sit feruor quidam, ac uehemẽs motus caloris in ipso cordis corpore, q in extremis tandem partes cum impetu diffundatur, ut eã planè dilucideque Galenus lib. 1. c. 4. de differant. feb. & in libro de causis morborum, c. 2. definit, necessariò corpus ipsum immodicè calefacit & exiccat, quo fit, ut febrem non nunquam accẽdat, in ijs præsertim corporibus, quę in se admissam caliditatẽ longo tẽpore retinere natura apta sunt. Etsi. n. motus cordis sedetur, in hisce tamen remanet calor præter naturam, atqueinde hominem febricitare contingit. Quidam etiam ira commoti, quasi attoniti, ac extra se positi uidentur. Sunt pręterea qui impotenti ira impetuosius cõcitatos, ἀπο τληξίαν incidisse multos, repentoq; animam expirasse, nonnullos verò furore, comitialis morbi accessione, παραλυσει, conuulsione podagra, & articulorum maximè ac totius corporis tremore cõprehensos, concidisse tradant. Obstat etiam animi iudicio, & rationis opera perturbat, &, vt Cicero ait, ita præsente nihil rectè fieri potest. Offenduntur autem ab ira potissimùm, q temperaturam corporis totius calidiorem, quàm par sit, aut morbo, aut natu-

ra consecuti sunt, præcipuè quando cor & caput naturali intẽperie immoderatè feruent, aut aliquo aduentitio calido affectu laborant. Animalibus tamen uiris, morbis frigidis, & natura frigidiori cordis & capiti, Galeno libr. 6. Epidem. partic. 5. comment. 9. autore, ira non leue præsidium adfert. Innatum enim calorem in ipsis iam torpescẽtem excitat adaugetque. Quod Hippocrates etiam lib. 2. epidem. partic. 4. in eum scribens modum confirmat, Diligentia, inquit, adhibenda est, ut excandescentia inducatur, & coloris reparandi, & sanguinis in uasa subter cuticulã colligendi gratia. Quocirca ipsa à perfrigeratis, pallido colore præditis, & κακεξίαι laborantibus, ex quibusdam interuallis, & temporibus opportunis assumenda est, non sanè ita continenter, vt facultas offendatur, sed perinde vt exercitationes innatum calorem corroborantes, non immoderatas facere oportet, sed tum opportunè tum moderatè assumere, ita & excandescentiam, si clarissimis Medicinæ scriptoribus, Galeno lib. 3. c. 10 de difficul. respirat. Paulo libro. 1. c. 58. & Aetio lib. 4. c. 34. credendum est.

Ira sci mile.

Vinum. TERTIVM, ut moderatè uino vtatur. Vinum enim modicè haustum natiuum calorem adauget, teste Galeno capite 4. de causis morborum. Vbi uerò immo-

immoderatius bibitur, quàm vt vinci possit, tantum abest vt animal calfaciat, vt etiam frigidiora uitia gignat, quemadmodum copiosè Galenus lib. 3. cap. 5. de temperamentis ostendit: quippe apoplexia, paraplegia, & quæ Græce caros, & cometa uocamus, neruorum resolutio, comitiales morbi, conuulsiones, tetani, & debilitas uentriculi, ac reliquorum morborum omnium, immodicũ vini potum comitantur, quorum vnũquodque *frigidũ* est uitium. Sed de his plura infrà capite decimoquinto.

QVARTVM, ut in cœna modico cibo utatur, exiguus namque cibus à facultate uicini perfectè & facilè potest. Qui verò noctu multum ingerunt, uentriculumque nimio cibo onerant, dolorem primùm & angustiam perpetiuntur, deinde hoc probè dormire, nec recte concoquere possunt, quòd nimia copia facultas aggrauetur, *ceu nimio pondere* pressa, subindeque superare ingestum cibum nequeat, id quod & infrà c. 5. vberius ac fusius declarabimus.

QVINTVM, ut statim à sumpto cibo surgat: hoc enim ad concoctionẽ facit, quia cibus sumptus ita facilius descendit in unum uentriculi, in quo, Galeno lib. 5. cap. 5. de locis affect. teste, coctioni opus perficiunt *Infra* cap. 2. & 76.

SEXTVM, ne à prandio somno indulgeat.

Meridian⁹. dulgeat. Is nanque somnus, qui cibum statim excipit, fumosis exhalationibus caput replet, destillationeq; parit. Sed de hoc uberibus infra cap. 3.

Lotij retentio. SEPTIMVM, ne lotium diutius, quã natura fert, remoretur: hinc enim interdum oriũtur δυσουρα καὶ ἰσχουρία hoc est, uitia, in quib. urina aut ægrè & difficulter excernitur, aut in totum supprimitur ac cohiberur. Eodẽ modo calculus aliquando & aqua intercus gigni prohibentur, neq; aliud quidquã eque ue sicam lędit, atque longior, ultra mingendi voluntatem, lotij retentio, id quod testantur cum primis Galenus lib. 6. c. 4. de hoc affect. Rhazes lib. 4 cap. 6. ad Almans. & Auicen. Fen. 19. 3. tract. 2. ca. 6.

Excremẽtorum Retentio. OCTAVVM, ne compressis natibus uentris onus supprimere & retinere tẽtet, ita namq; indurantur feces in intestinis, ob cõtinua suctionem uenarum miseraicarum, quę cum intestinis continuatę, omnem humiditatem è fœcib. exugunt, quo fit, vt illę exiccatę, difficilioris exitus intestina obstruant. oppilentq́ue: oppilationem verò, ob flatuũ eductionis præclusionem, & aliarũ consequentium fęcum coaceruationẽ, nocumenta sequantur, cùm illa, quæ c. 4. enumerantur, tum etiam quę referuntur à Cornelio Celso lib. 1. cap. 3. Ex uentre inquit, suppresso, inflãmationes, caligines,

ligines, capitis dolores, aliaque superioris partis mala increscunt. Quibus accedunt etiã, ut Rhazes testatur, τεινεσμὸς, & cibi fastidium, quod malum Græci ἀνορεξίαν: Latini uerò appetentiæ amissionem uocant.

SYMMOPERE præterea cauendum, ne in exoneranda aluo nimio conatu utatur, nam & hinc nõ raiò sequi solet τεινεσμος, siue exitus intestini, quod an osse sacro ad anum usque pertinet, Græcis ἀ τένθυσμένον καὶ ἀρχόν dicitur, Latinus Longanon rectum, & princeps, teste Andræa Vesalio. lib. 5. cap. 5. fabricæ humani corporis.

VLTIMO tandem loco subiungitur, longissimo tempore uicturum, quicunque hæc præcepta studiosè & diligenter obseruauerit.

SI tibi deficiant Medici, medici tibi fiant
Hæc tria: mens hilaris, requies, moderata diæta.

HOC loco fit mentio trium remediorum, quæ in defectu Medici, uicem eius cum apud alios, tum nobiles maximè, & excellentes uiros supplere possint.

PRIMVM, animus hilaris ac lętus: lætitia enim calorem excitat naturalem, spiritus tẽperat, & puriores reddit, virtutem *Mens hilaris.*

tutem corroborat, ætatem floridam facit, iuuenile corpus diu conseruat, uitã prorogat, ingenium acuit, & hominem negotijs quibuslibet obeundi aptiorem reddit. Conuenit ut hæc ipsa lætitia siue gaudium, bonæ ualetudini commodũ, sit temperatum, non excedens modum, neq; repentinum. Nimio enim & repentino gaudio, quemadmodum Galenus lib. 2. cap. 5. de Symptomaton causis, & Alexãder Aphrodiseus problemate 21. memoriæ prodiderunt, tanta fit cordis relaxatio, vt uirtus vitalis, vna cum innato calore tota egeratur, ac dissipetur, adeoque syncope nonnunquam & repẽtina mors consequatur. Atq; huius quidem rei extant horribilia ac pertimescẽda exempla apud T. Liuiũ Dec. 3. lib. 2. Val. Maximum lib. 9. c. 12. Plin. lib. 7. cap. 32. & 53. & A. Gallium lib. 3. c. 15. Arcanum, iuxta tritissimum scholis medicorum dictum contraria contrarijs curentur ac depellantur, illis potissimum gaudium adscisscendum est, qui tristitioribus animi pathematis immodicè conficiuntur. Quod sanè per illa cum primis cõsequentur, quæ principes facultatum partes corroborant, sanguinem bonum generant, & spiritus instaurant: eadem quippe & menti, Auicenna 4. 1. cap. 1. & 21. tract. 2. cap. 10. teste, gaudium & lætitiam conciliant, adiunguntq; Huiusmodi.

modi porrò sunt cibi suaues & boni succi, uinum subtile ac delectabile, boni & fragrantes odores, delectabilium rerum commemoratio, & cum amicis & familiaribus frequentior & iucunda conuersatio. Quare ut Eobanus noster disertè canens, admonet:

Vtere conuiuiis non tristibus, utere amicis.
Quos nugæ, & risus, & ioca salsa iuuãt.
Quem non blanda iuuent uarij modulamina cantus.
Hinc iecur & renes, ægraq; corda stupent.
Nam nihil humanas tanta dulcedine mentes
Afficit, ac melicæ nobiles uocis opus.
Tange lyrã digitis, animi dolor omnis abibit.
Dulciſonum reficit tristia corda melos.

Atq; hinc adeò est, quod grauissimis autor Plutarchus in lib. de virtute morum tradit, Pythagoram animo pacãdo sedendoq; ab affectibus & perturbationibus uehementioribus. Musicam adhibere solitum. *Sic Saul quoque* per Dauid psallantem à spiritu maligno liberatũ legimus. His similia & scitu nõindigna, lib. 1. & 14. Dipnosophiston Athenæus refert. Atqui hactenus quidẽ dicta magna ex parte hisce etiã uersibus ex Hieronimo Fracastorio complexi sumus:

Tu tamen interea effugito, quæ tristia mentẽ
Sollicitant, procul esse iube curasque, metumque.
Pallentem, ultrices iras: sint omnia læta.

Alma Ceres te in hoc, Bacchi duoque læta iuuabunt.

Munera, sic dulces epulæ, sic copia rerum,
Sic urbis, sic ruris opes, & summa uoluptas.
Visere sæpè amnes uitidos, iucundaq; Tempe,
Et placidas summis sectari in mõtibus auras.
Accedant iuuenumq; chori, mitesq; puellæ.

Tranquillitas animi. SECVNDVM, Animi tranquillitas: nobiles enim & excellentes uiri, ob maximis & diuersas curas, quas sustinent (si ipsi cætera omnia antè pariter adfuerint) mentis inquietudine magis, quã mediocris conditionis homines lædun tur. Nam si quid aliud, hæc maximè somnum impediat, qui nobilibus cum bilioso ferè & siccioris naturæ sint, imprimis cõueniebat. Vigiliæ uerò, ut Galenus lib. 7. cap. 6. Terapeu. metho. autor est, magis adhuc totum corporis habitum siccant, adeoque ijs, qui alioquin ex siccitate laborant, infestissimæ sunt, Vel [*Requies*] hic ad corporis quietem, quæ motui opponitur, referẽda est. Nã & hæc quoque ad ualetudirem necessariò adhibetur. Calorem enim naturalẽ assiduis laboribus fractum ac dissipatũ reuocat, uires exhaustas ac penè perditas recuperat, adeoque præstat, ut animal se colligat, ac durare possit, Quod diserè admodum apud Ouidium lib. 1. epist. 4. Phædra Hyppolito ijs uersibus significauit.

Quod

Quod caret alterna requie, durabile non est.
Hæc renouat uires fessaq; membra leuat.

Eleganter autem alternam requiem vocat, sicut enim non semper laborare, ita nec semper quiescere expedit.

TERTIVM, Moderata dieta, id est, modus seu ratio viuendi, Græcis cõmuniter διαιτα dicitur, Latini victus rõnem reddunt. Quidam Græcam dictionem retinere, ac Latini characteribus, diætam scribere maluerunt, vulgus Reginem sanitatis, siue regulam victus appellat. Complectitur autem in se, non modò, quæ ad cibi & potus rationem attinent, sed reliquas etiam res omnes, quas non naturales medici uno ore vocare solent. Harum.n. commodus & moderatus usus saluberrimus est, & corporis constitutionem conseruat: Intempestiuus uerò & immodicus sanitatem, adeoque naturam hominis corrumpit. Vt igitur uite *morbis omnium minimè obnoxia sit*, harum legitimus usus solicite ac diligenter seruandus est. Plura infra capite. 55. *Diæta moderata.*

¶ *De confortatione cerebri. Cap. 2.*

LVmina mane, manus surgens
gelida lauet unda.
Hac illa modicum pergat, modicum sua membra.

Ex-

Extendat, crines pectat, dentes fricates, ista
Confortant cerebrum, confortant cætera membra.
Lote cale, sta pranse, vel i, frigescet minute.

Hic traduntur sex præcepta de confortatione tum cerebri, tum reliquorũ membrorum omnium.

Visum conservantia.

PRIMVM, ut singulo quoque die mane oculi ieiunio lauentur: à sordibus.n. & lemis, quæ in ipsis noctu coaceruantur, & palpebris adhærescunt, ne inde læsionem percipiant, aut corrodantur, diligenter repurgari debent, idq; aqua clara, viridi, & frigida, insperſa potius q̃ per manus admota faciendum est, vel certè in eadem aperti ambo, quoad poterunt, immergendi, ac longiori deinde temporis spacio supprimendi sunt. Hoc enim non abstergit modò, ac claros nitidosq; reddit, sed sanos etiam conseruat, visum acuit & cõfortat, & maximè in iuuentute, quemadmodum Paulus Aeg. lib. 1. c. 31. Rhazes lib. 4. cap. 22. ad Almã, & Auicenna. 33. Tract. 1. cap. 5. & 33. Trac. 4. cap. 3. fidelissimè tradunt. Cur autẽ frigida magis quàm calida lauari debeant, ratio hæc est, quòd, ut Galenus cùm alibi sæpè tum maximè aph.

lib. 1.

lib.1.commen.16.& lib 3.cap.41.de alimen.facul.& cap.86.artis medicinalis testatur, cõseruatio intemperatis semper per similia fiat. Oculi uerò, ut lib 5.c.1. de generat.animal.& lib.2.c.10 de partibus eorũdem,& in lib.de sensu,& sensibili c.2.Aristoteles scribit, sunt de natura aquæ,hoc est, frigidi, quare etiam frigida potiùs, quam calida lauari debent. De recreatione & confortatione visus paulò post,& infrà c.79.

SECVNDVM, ut manus quoque lauentur: cùm enim instrumenta sint quibus emundantur organa superfluitatũ cerebri,aures nimirum, oculi, nares, & os, cõueniet sanè & ipsas cũprimis esse mundas.Lauandę igitur sunt,sed frigida magis,quàm calida: & hoc quidem cum alias ob causas,tum maximè,quòd lotio manuum in aqua calida, & præcipuè post cibi sumptionem,Auicẽna.16. 3.Tract c.1.teste,vermes in uentre generet.Quia innatus calor,qui in uentriculo ac reliquis nutritionis membris concoctionem operatur, per eiusmodi lotionem ad exteriora retrahitur, itaque imperfecta fit concoctio,quæ potissima generationis vermium causa existit,Plura de lotione manuum infrà capite. 23. *Manuũ lotio.*

TERTIVM,ut postquam è somno experrectus surrexerit, paulatim inambulando se moueat:vt primę & secundę con- *Vermes.*

concoctionis excrementorum redundã
tiæ, quæ sunt fęces & utina, descendant,
& ad faciliorem excretionem præparen
tur adiuuenturque.

Pandi culari. QVARTVM, ut sub idem tempus pã
diculet, hoc est, manus, pedes, & simul
totum corpus extẽdat: quo videlicet spi
ritus vitales quà cum sanguine, qui per
somnum intro magis fugiunt, ut lib. 6.
par. 5. Ep. apho. 26. doctissimè & breuis
simè Hippocrates dixit, ad exteriora mẽ
bra reuocẽtur, eoq; modo spiritus cere
bri puriores ac tẽperatiores reddantur.

Pectore. QVINTVM, vt crines pectat & or
net. Per hoc enim pori capitis aperiun
tur, cerebri vapores in somno collecti
ab oculis ad superiora eliciuntur ac dis
sipantur, & spiritus temperantur, subti
liores q; fiunt. Pectinis igitur supra ca
put administratio sensuum instrumen
ta, & corporis reliquum corroborat, vi
sionem acuit, & cogitationem reddit
meliorem, adeoque ob id ipsum inter
diu sepius reuocanda est, veluti Auicen.
3. 3. trac. 4. c. 3. copiosè scribit. Atq; huic
sanè instituto pecten eburneus probè
politus & læuigatus tutissimum præsta
bit usum, moderatè a fronte ceruicem
versus quadragies ductus, Marsilio Fici
no lib. 1. de vita, c. 8. teste.

Dentiũ immun dũ. SEXTVM, ut dentes fricet ac mun
det: immundities enim dentium præter

quam

quã quod oris grauedolentiam parit, spiritus ẽt fœtidos, impuros, & turbulentos exhalat, qui ad cerebrum eleuati, ipsi non paruam noxam inferunt, Sordes item dentium cum cibo permissæ & in ventriculum delatæ, cibum ipsum sæpè corrumpunt. Idem de lingua iudiciũ est, nam & huic adhærantes sordes, ne in ventriculum deferantur, diligenter abstergendæ sunt. Quare os mane experrecto gargarizandum, & (nisi hyemes sit) multa aqua frigida, cui aceti nonnihil admistum sit, fouẽdum est, ut elegãter admodum lib. 1. cap. 2. Cornelius Celsus præcipit. Nihil autem dentib. æquè nocet, ac frequentior lactis eius, ueluti Galenus lib. 3. cap. 14. de alimen. facul. diserte & copiosè scribens admonet. Nocet, inquit, lactis esus assiduus dentibus. & circundatis carnibus, quos gingiuas nominant. Has enim humidas, dẽtes ve rò putrefactioni & crosioni admodum obnoxios reddit. Sumpto igitur lacte, os uno diluto colluere conueniet. Satius autem fuerit, si mellis etiã quidpiã ipsi iniecceris. Ita namque omne caseosum, quod ex lacte dẽtibus ac gengiuis circumfixum fuerit, abstergetur. Quod si etiam cuipiam tam robustũ sit caput, vt uini meri collutione nõ offendatur, melius is dentibus & gingiuis consulue rit, veruntamen & mel vino permistũ, mi-

misturam ex utroq; reddit meliorem. Illud verò dentium incolumitati tutissimum aduersus lactis iniurias fuerit præsidium, si quis post sumptũ ipsum primò meliorato, deinde uino adstringẽte os colluat. Hæc ille. Porro modus, quo dentes à putredine, erosione, dolore & graueolẽtia uindicari possint, optimus nobis à Dioscoride lib. 4. c. 146. Plinio libr. 26. cap. 8. Galeno libr. 8. cap. 136. de simp. medic. facul. & Auicenna. 7. 3. c. 2. præstituitur, us os singulo quoque mense uino uel aceto, in quo Tithimalli radix ad dimidias decocta sit, bis colluatur. Hoc enim non solum dentiũ ac oris commodat odorem, sed eorundem etiã dolori auxiliantur, & sanitatem conseruat. Idem hoc remedium ex Archigene habet Galenus libr. 5. de compos. pharm. secundum locus ca. 18. Plura infrà c 80. Aures quoque bene à suis redundantijs exonerandæ sunt, neque solum eorum excrementorum quæ manifestè per certos meatus, sed omnium etiam, quæ occultè exeunt, uacuatio lacessenda & molienda est.

VLTIMVS uersus tria præcepta saluberima complectitur [*Primum:*] vt balneo lotus atque æstuans omni cura, & diligentia aduersus ambientis cœli frigidiorem intemperiem sese muniat & defœdat, ne illa scilicet per poros e balneo

apertos

apertos in omne corpus permanans, ibi dem mali quidpiam ingeneret. A cõtra rio siquidem ad contrarium repentina & inordinata transgressio, Gal. aph. li. 3. commẽ. 22. teste, periculosa admodum existit, pṽertim cùm facta ad frigiditatẽ subita cõmutatio eos, qui antea diffla bantur, & per sudores euacuabantur humores, tam in profundum corporis repellat, adeoq; partes etiam ad uentriculum atq; intestina attinentes offendat.

OBSERVANDVM etiam, ne à recens accepto cibo, balneo statim utatur: neque protinus post lotionem comedat aut bibat: q enim paulò ante bibit, huic caput repletur: qui uerò cibũ sumpsit, non caput modo, verum & corpus totũ alimoniam ad se, priusquam concocta fuerit, trahit, adeoq; crudis & incoctis humoribus impletur: Statim uerò post lotionem cibum uel potum sumere, caput replet, deuoratumq; interdum superfluitate facit, quẽadmodum copiose in 3. lib. de uia. rat. in morbus acutis commen. 55. & 56. & in lib. de Marasmo cap. 14 Galenus ostendit. De potu idem confirmat etiam Cornelius Celsus, qui lib. 1. cap. 3. in eum scribit modũ: Illud nosse oportet, quod ex labore sudanti, frigida potio perniciosissima est, atq; ẽt (cùm sudor se remisit) itinere fatigatis inutilis. A balneo quoque uenientibus,

Ascle-

Asclepiades inutilē eam iudicauit. Atq; ex hac duidem causa, quomodocunque sudanti adhuc, frigidum bibendum nō est. Cauendum etiam ne in ipso balneo comedat, bibat aut dormiat: inde enim bona uentriculi concoctio ob lęditur, & naturæ pugna cietur, dum sanguis, spiritus, & calor naturalis adscititio balnei calore ad exteriora allecti & protēsi, ad interiora retrahuntur, & in profundum secedunt. Inter dormiendum etiā humores aliqui in uentrem confluunt, qui non, vt in alijs somnis, concoquuntur, sed longè plures fiunt, incocti permanentes. Somnus verò à balneo uilissimè conceditur. Nihil.n. est vt Galenus lib.4.c.9. de Sanitate tuenda scribit, qđ æquè concoquat ea, quæ concoqui possunt, & malos succos per halitum digerat, ut somnus à balneo.

SECVNDVM, ut paulisper à cibi sumptione cesso & erecto corpore consistat, quò cibus ingestus, in uentriculi fundum, ubi concoctionis officina est, æquabiliter descendens, promotius cōcoquatur, ac raro deinde nec ita longe incessu inambulet, ne ob vehementiorem corporis motum calor è profundo ad partes exteriores attractus, dissipetur, adeoque cibi prædicatur concoctio. Plura. infrà. cap 76.

TERTIVM, ut post venæ sectionem frige-

frigescat, q̃ est in paulò frigidiore ambientis nos aeris constitutione tãtisper immoretur, siue decũbat, dũ sanguis & spiritus per phlebotomiam exagitati, sedentur & conquiescant. Atq; huic quidem interpretationi astipulatur ẽt Ioãnes Fernelius, qui in libello de vacuandi ratione c. 19. in hunc modum scribit: neq; igitur ad cõsueta munia properet neque celerius inambulet, neque vllo exercitationis genere se fatiget, neq; vtatur Venere, neq; protinus caliora loca ingrediatur, neque in balneum descendat: quandoquidem sanguis & spiritus vehementius incitati, ne dissipentur, aut incalescant, sedendi comprimendique sunt. Hactenus ille. Vel *Minute*,] aduerbialiter hic accipiendum, pro eo, quod est parum siue paulisper: ut referatur scilicet ad ea, quæ immediate præcedunt, & sit hic sensus: *Sumpto cibo, cælo frigidiori te paulisper exponito*, quo calor innatus propter circunstantẽ extrinsecus frigiditatẽ, ad interiora refugiens & secedens, meliorem & cõcoctionem, & significationem, tum etiam nutritionem operetur. Experientia siquidẽ constat, calorem per seipsum, ac spontè quidem post cibi sumptionẽ, vt eum mutet facilius, ac concoquat, in profundum refugere: atque hinc adeò fit, vt exteriora corporis membra, quæ antè vtcunq; ca-

lida

lida sentiebantur, à prandio atque cœna frigore & tremore concutiantur. Quare naturæ in eo, quod recte operat, opitulandum est. Nonnulli uero in hunc modum exponere maluerũt. Nempe, scilicet, cui uena secta est, se subito calfaciat, sed paulatim, quod subitæ mutationes citra læsionem non facilè contingant. In eiusmodi enim mutationibus, quod plurimum existit, atque repentè periculosum est satis, quod uerò paulatim fit, tutum: ut inquit Galenus aph. lib. 2. commẽ. 5. Idem testatur etiam Aristoteles Sec. 8. problemate 15.

¶ *De recreatione uisus Additio.*

FOns, Speculum, Gramen, hæc dant oculis releuamen.
Mane igitur montes, sub ferum inquirito fontes.

Tria hoc loco recensentur, quæ insita naturæ ui & substantiæ quadam similitudine oculos recreant, & uisum maximè consolantur.

PRIMVM fons: per quem quælibet pura & perspicua aqua, siue ea sit fontium, siue fluuiorum, siue etiam puteorum intelligenda est. Hæc enim ob cognationem & similitudinem, quam cũ oculis habet, uisum citra uiolentiam cõgregans, ad naturam reducit & recreat.

Té

Τὸ γὰρ κατὰ φύσιν ἀεὶ χρήζει τῶν ὁμοίων, inquit Galenus aph. lib. 1. cō. 16. Oculi autem frigidi & humidi, perſpicui atque omniū partium nitidiſſimi & pulchre politi ſunt, pinde atq; aqua, quocirca ab eiuſdem aſpectu eos corroborari, ſimul ac refici cōſentaneum eſt. Atque hoc ſanè conſilio Ariſtoteles Alexandrū illum cognomēto Magnū inſtituens, ei præcepiſſe uidetur, uti frequenter ac diutius aquam uiridem, claram, & perſpicuā intueretur, oculosq; in ipſam ſubmergeret: eiusq; rei teſtē habemus nō contēnendum Ioannē Meſuen in opere practico de ægritudinibus oculorum. Cæterū ſi nulla fontium, aut fluuiorum inſpiciēdorum facultas fuerit, oculis profectò ex aquę frigidæ, claræ, & & perſpicuæ in peluim uiridē infuſæ cōtuitu eadem accedet commoditas.

SECVNDVM, ſpeculum, quod & ipſum utique oculorum aciem eadem ratione excitare putandū eſt. Oculus nāq; leuis eſt & lucidus, ac ſplendus inſtar ſpeculi, quod tum experientia inter oēs conſtat, tum à Plin. quoque lib. 11. c. 37. oſtenditur. Oculis, inquit abſoluta uis ſpeculi, adeoque, vt tam parua illa pupilla totā imaginē reddat hominis. Ea cauſa eſt, ut pleræque alitum è manibus hominum oculos potiſſimùm appetāt, quòd effigiem ſuam in ijs cernentes, ue

Speculum.

lut

lut ad cognata desideria sua tendunt. Causa etiam, cur speculi inspectione, oculorum acies excitetur, adeoque uisus substantia conseruetur, hæc adsignari potest, quod radij in superficie speculi collecti, quum ob densitatem & duritiem eius ulterius procedere nō possint, minime dissoluantur, ac dissipentur: ob æqualitatem lænitatemque seruētur in fracti, ob nitorem uerò augeantur, & multò, quam prius erant, reddantur fortiores, quod nec ipsum sane Aristoteles, Mesue referente, ignorauit, cum eundē illum Alexandrum adhortaretur uti se subinde ad tersum & directum speculū conueueretur, & longiori deinde temporis spacio oculorum aciem in ipsum de figeret.

Conspicilia uitrea.

VITREA quoque uocata conspicilia uisus substantiam cōseruant, adeoq; præstant, ne oculi minutioribus rebus contuendis uicti fatiscant, nèue spiritus resoluantur. Atque hinc certè gemmarū sculptores & aurifices subtiliter quid piam ac ingeniose sculpturi, eiusmodi utuntur conspicilijs, aut sane per uesicā extenui poro atque albo uitro conflatam, eamq; clara & perspicua aqua plenam, oculorum aciem rei scalpendæ intendunt. Cur nerò ita uisus nō defatigetur in causa est, quòd species de medio clariori, ad densius permeantes, maiores

res simul & crassiores appareãt, adeoq; visum conseruent.

TERTIVM, Gramen, per quod quarumlibet herbarum, frondiumque, ac aliarum ẽt rerum virentium contuitus accipiendus est. Oculis enim iucundissimum spectrum viriditas est. Atq; hinc sanè Aristoteles problemate. 20. Sect. 31. quærit, Quamobrem cùm cęteras intuimur res cõspectus noster peius afficiatur atq; fatiscat, cùm ad virides, & herbescentes inspicimus, vt olera, cæteraque his similia, recreetur, meliorque euadat, An, inquit, conspectum in alba, nigrave intendere minimè possumus, propterea quòd vtrunque id genus coloris videndi viribus officit: colores aũt illi, quibus oculi acquiescunt, medium albi, nigrive obtinent, itaque aspectus cùm mediocri leniq; obuio afficiatur, nihil debilitatur: imò verò corroboratur atq; reficitur. Hęc ille. Quanquam autem viridia omnia, vtpote temperatissima visum maximè colligant, atque oculos reficiant, inter ipsas tñ alia alijs efficaciora inueniũtur. Sic certè nulli? aspectus Smaragdo iucũdior est. Quod Plinius libro 37. cap 5. diserte ijs significauit verbis: Herbas virentes, inquiẽs, frondesq; auidè spectamus, Smaragdos verò tantò libentius quoniã nihil omnino viridius comparatum illis uides. *Viridia.*

Prę terea soli gemmarum contuitu oculos implent, nec satiant. Cùm & ab intētione alia obscurata, aspectu Smaragdi recreatur acies. Scalpentibus gēmas non alia gratior oculis refectio est, ita viridi lenitate lassitudinem mulcent. Idem ferè lib. 29. cap. 6. de scarabæo viridi scriptum reliquit. Scarabęi, inquit, viridis natura, contuentium visum exacuit. Itaque gemmarum sculptores contuitu eorum acquiescunt. Neq; obstat quòd Galenus c. 2. & 6. lib. 1. de Sympt. causis, vbi ex professo de ijs agit, quæ oculos aut molestant, aut tristant, & libro. 10. cap. 3. de vsu part. cœruleo & fusco recreandi & reficiendi visus quam maximā vim inesse scribit. Sūt enim & hi colores medij atq; temperati adeoq; ob id oculis gratum & iucūdum spectaculum prębent, visumque morbo affectum, aut fatigatum corrigunt ac recreant, quod omnibus sanè coloribus ac medium inclinātibus commune est. Hoc igitur prouidentes pictores, qñ in albis corijs, & consimilib. rebus, quibus facile visus offenditur, pingunt, colores cœruleos ac fuscos apponunt, in quos subinde intuentes recreant oculos ac reficiunt. Atque ēt ophthalmia laborātes lux quidē offendit, eosq; deprehendit. Fusca verò ac cœrulea sine dolore intuentur. Quę hactenus dicta sunt, ea

omnia

omnia Marsil.Ficin.libr.2.c. 14.de producenda vita, planius & dilucidius ijs verbis expressit Causam, inquiens, perquiremus, ob quam color viridis visum præ cęteris foueat, salubriterque delectet. Inueniemus tãdem naturam visus esse lucidam ac lucis amicam, volatilem tñ ac facile dissipabilem. Idcirco dũ per lucem se dilatat velut amicã interdum nimio lucis excessu rapitur prorsus, & vehemẽti dilatatione dissoluitur: tenebras autem naturaliter velut inimicas fugit ideoque radios in angustum inde retrahit. optat verò visus ita perfrui lumine, vt per amicum hoc suum amplificetur quidem, nec tñ interim dissipetur. Iam verò in quocũque colore plus admodum tenebrarum siue nigredinis est, quam lucis, non dilatatur, nec ideo delectatur radius visus ad votum. Vbi vicissim plus admodum splendidi coloris est, quàm nigri spargitur latius, noxia quadã uoluptate distractus. Quamobrem color viridis, maximè omnium nigrum cum candido temperans, præstat utrunque delectatus pariter atque conseruans, & molli insuper & adhuc tenera qualitate, sicut & aqua, radijs oculorum absq; offensione resistit, ne abeuntes longius disperdãtur. Quæ enim dura sunt, simul & aspera frangunt quodammodo radios. Quę verò rarissima

sunt, dissolutioni aditum patefaciunt. Sed quę solidiratem aliquam habent, le nemq; simul æqualitatem, sicut specularia corpora, nec ipsa quidem frangunt, neq; longius disperdi permittunt. Quæ denique pręter hæc beneficia, tenera quoque sunt & mollia, sicut aqua resq; virides, liquidis oculorum radijs mollitia blandiuntur. Denique visus radius quidam est in quadam oculorum aqua naturaliter nobis accensus, ac temperatum lumen in aqua, quodammodo re sistente requirit. Itaque gaudet aqua, delectaur speculis similibus, viridibus oblectatur. Hactenus ille. Addit Mesues Exercitationem quoq; legendi scripta maiusculis literis exarata visum corroborare, adeoq; non parum ad tuendam oculorum sanitatem conducere.

POSTERIORE versu innuitur, Oculos matutino quidē tempore, montium vespertino verò fontium colluſtratione recreandos & reficiendos: quorum ratio exprędictis facile elici potest. Per montes porro viridaria, hoc est, loca herbis ac plātis virentibus cōsita intelligēda sunt. De conferentib. visui, plura infra c. 79. De nocentibus verò cap. 78.

¶ *De diurno siue meridiano somno. Cap. III.*

SIt breuis, aut nullus tibi somnus meridianus.

Febris,

Febris, pigrities, capitis dolor, atque catarrhus,
Hæc tibi proueniunt ex somno meridiano.

QVATVOR diurni siue meridiani somni incommoda hic referuntur.

PRIMAM, febris, quę dupliciter per somnum diurnum accendi potest: vno quidem modo in spiritus, altero vero in humoribus: *In spiritibus quidem, quia acres, & fumosę exhalationes, quę vigilijs dispergi solent: somno diurno non modo retinentur, sed etiam augentur: Lis itaq; retentis, ac vnà cum spiritibus permistis contingit, vt calor inde extraneus collectus febrilis fiat. Atq; hæc sane febris, cũ nihil stabile, nihil firmum habeat, sed vti celeriter generatur, ita soluitur etiam, ἐφήμερον* Græcis, hoc est diaria vocata est, quod fere diem non excedat. In humoribus aũt, tũ hæc iam dicta febris, ratione nimirum flatum, qui ex cruditate proueniunt, tum ẽt putrida per somnum diurnum accenditur quod calore & spiritibus interdiu ad exteriora protensis virtus concoctrix debilitetur. Perfecta. n. & absoluta concoctio fit qñ calor & spiritus cohibentur, & in profundum corporis succedũt. Ob eum namq; motum calor naturalis incẽsus auctiorq; redditur, optimè cibos, non

Febris Causa.

non solûm in uentriculo, uerumetiam per uniuersis corporis habitum cõficit. Quod noctu potissimum fieri rationi consonum videtur, etenim tunc calor propter circunstãtem extrinsecus aeris frigiditatem, ad interiora refugiens, cibum facillimè mutat, concoquit, & in membra distribuit. Interdiu vero cõtra ad exteriora aductus & expassus perfectam elaborationem non attingit: quare humorũ cruditatẽ progignit, ex cruditate deinde oppilatio, ex oppilatione putredo nascitur, ex putredine tandem humorum ad cor effumantiũ febris putrida accenditur, quemadmodum Auicenna. 1. 4. Tract. 2. c. 1. copiosè docet.

SECVNDVM, pigrities, quæ & ipsa eodem ex fonte manat ac funditur. Ex crassa nanque & incocta materia in uentre uaporosi ac crassi exhalantur spiritus, qui ad caput elati, plus ęquò cerebrum humectant: eo autẽ humectato nerui quoque qui a cerebro propagati per corporis partes prorepũt, plurima humiditate opplentur: exuperãtia præterea humiditatum quæ ad musculos, tendines, & articulos confluere solet, tantum abest, vt somno diurno dissipetur, ut multò pertinacius ẽt hærens augeatur. Necesse igitur est, ex eiusmodi subinde somno in omnib. motibus voluntarijs pigritiam sequi, & ueluti in

seipso

seipso dissolutũ hominẽ apparere, quẽ admodum diserte Galenus aphor. lib. 3. comment. 5. ostendit. Contrà uerò uigiliæ diurnæ hoc præcipue nomine cõmẽdantur, quod non modo exuperantem cerebri humiditatem exiccent, adeoq; spiritus extenuẽt ac tẽperent, sed certe corpori simul atq; aĩo prõptitudinem quãdã & robur ad solitos motus addãt.

TERTIVM, Dolor capitis, qui & ipse ab ijsdem initijs proficiscitur. Ex cibo nanque incocto in uentre uapores crassi excitati in caput feruntur, qui ibidem: ob dictas causas retenti, nimia humiditate, q̃ potius uigilijs exiccãtibus absumere conueniebat, cerebrum opplent, & ob eam rem caput perturbãt, eiusq; dolorẽ, grauedinem, & frigidos, morbos pariunt: paululũ uerò inde moti, si ad cutem peruenerint faciem vitiato colore inficiunt. Materia. n. parua existente necesse est, quicquid inde defluit esse prauũ Quod Galenus aphor. lib. 1. com. 14. ita scribẽs ĩuere uoluit. Oportet similem esse defluxum subiectæ substantiæ: ut qñ humida atque aerea substantia existit, tunc quod ab ea defluit, vaporosum est atque suaue, & cætera. *Dolor capitis.*

QVARTVM, catarrhus: quo genere omne ῥεῦμα, hoc est, quilibet excremẽtitij humoris ex capite in subiectas *Catarrhus.*

partes descensus significatur. Qui iuxta partium, ad quas defluit, diuersitatē, diuersa quoq; nomina sortitus est, quēad modum Galenus lib. 3. cap. 4. de Sympt. causis, Paulus lib. 3. cap. 28. & Aëtius. lib. 8. cap. 53. disertè scribunt. Vbi enim ad os ac fauces, & mox ad stomachū siue gulam, atq; inde in uentriculum defluxus contingit, simplici uocabulo Græcis κατάῤῥους, & contracte κατάῤῥους. Latinis destillatio dicitur. Dum ad nares decumbit κόρυζα Græcis, Latinis graue do uocatur. Vbi uerò ad palatū & asperam arteriam delabitur, ut etiam membranam interiorem, quæ hanc integit, exasperet, rauca uox efficitur, uocaturq; hoc malum Græca βράγχος, latinis raucitas, siue raucedo, id quod ex hisce etiā uersiculis, qui infrà cap. 82. habentur, manifestò apparet.

Si fluat ad pectus, dicatur Rheuma Catharrus:
Si ad fauces, Branchus: si ad nares, esto Coryza.

Habet autem hoc incommodum eandem oīno cum præcedentibus originē. Vapores. n. & fumi, qui uigilarum tpe per cutem resolui ac dissipari solent, somno diurno retenti, dum in caput impetum faciunt, cerebrum nimia humiditate replent. Caput igitur repletum,

tum, humores in subiecta refundens, ῥεύνμα progignit.

Præter hęc & alia nõnulla somni diurni mala Auicenna 3. 1. doc. 2. cap. 9. enumerat. Nam & frigidas atque humidas ægritudines, παραλύσεις nimirum & defluxus ad articulos ob retentionem humiditatem, quas vigilię resoluere ac dissipare solent, nõnunquam procreat. Genuinum saciei colorem, velut paulò ante etiam dictũ est, corrũpit. In sanguine.n. excrementitias atq; aqueas humiditates, lotio similes, multiplicat: q̃, cum suo tpe per vigilias non dissipentur vnà cum sanguine accutẽ expulsæ, & ipsam deprauant, adeoq; subtumidã & decoloratam reddunt. Induratã ad hæc splenis affectionẽ gignit in corporibus prõptè se habentibus ad incidendũ in talẽ passionem. Crassus nanq; ad melancolicus humor, somno diurno in splene retentus, huic malo initiũ præbet. Quemadmodum.n. vigilantia motum ac liberum crasi humoris tranſitum per angustos meatus, siuè canales. Solis calore vias aperiente, promouere: sic contra, eundẽ somnus, & p̃cipuè diurnus, trãsitu prohibere solet. Malãcholia.n. interdiu nullo negotio per canales suos transit, & illac cũ primis, qua excitãdę appetentiæ causa, à splene ad orificiũ ventriculi meatus protenditur. Etenim splen

recremẽta & redundãtias suas per eum expellit, atq; eijcit, adeoq; ad cibos auiditatẽ reuocat. Quod interdiu potius, q̃ nocturno tpe fieri par est. Quinetiã, vt idem autor tradit, ciborũ appetentia diurno somno plurimũ debilitatur & restringitur: idq; partim ob prohibitionem resolutionis, q̃ est prima causa fames, partim uerò ob repletionem ventriculi ex fumia, uaporibus, & humiditatibus orificium eius relaxantibus ac saturantibus. His accedit nonnunquam absessuum generatio superfluitates nãque ex somno diurno multiplicatæ sæpius in membro aliquo coaceruantur, ipsumq; tumidum, reddunt. Plane igitur ex his omnibus constat somnũ diuturnum, siue meridianũ, & a sanitatis tutela, procul abesse debere. Duas porrò causas, cur potissimum lędat, Paulus lib. 1. c. 97. & Auicenna. 3. 1. doc. 2. cap. 9. assignant. Quarum prima quidem est, quod citò & ante horam suam interrũpatur. Calor.n. natiuus per somnum ad partes interiores recedit, cõtrà verò calor solis eundem ad membra exteriora, tanquã ad simile, educit atq; expandit: vnde sanguis ad spirituum exagitationẽ, quæ somnum interrũpat, fieri necesse est. Cõsulit ergo, si qñ necessitas p̃id tp̃us dormire cogit, ut in umbra & tenebroso loco, & antè potius, q̃ post cibũ

hoc

hoc fiat. Secunda verò, quod naturā ſtupidam, quaſiq; perterritā reddat, adeo vt retrahatur ab eo, in quo erat, nimirū à ciborum cōcoctione. Tēpus itaq;, quo obdormiſcunt, ad abſolutam ciborum concoctionem non ſufficit, quo fit, ut à meridiè reſurgentes, ſubinde acidos ructus edāt, & flatibus repleantur: nōnulli verò fluctuatione uētris infeſtentur. Cæterum optimus ſomnus eſt nocturnus, qm̄ nox naturali humiditate, ſilentioq; animum in ſomnū deducēs, abſolutam molitur concoctionē. Poſt ſomnum itē nocturnū plurima parte ad excretionem recrementorū inſtigamur. Illud tm̄ ignorandum non eſt, quod licet ſomnus diurnus in vniuerſum reprobetur, nocturnus uerò, ut preſtantiſſimus commendetur, ex diurno tm̄ minus offendat, ſi dormiatur, prima luce ad tertiā diei partē. Id quod *Hippocrates lib. 2. prognoſt. aphoriſ. 11.* clariſſimè oſtendit. De ſomno, inquit, quēadmodū ſecūdùm naturā nobis in conſuetudine eſt, interdiu vigilare, noctu dormire conuenit: ſi tm̄ hoc trāſgreſſum fuerit, deteri⁹ eſt. Minimè verò nocebit, ſi dormiatur, prima luce ad tertiam diei partē. Quā ſnīam Galenus explicans, ita ſcriptū reliquit: Quod conſuetum eſt, bonū eſt, Inconſuetum verò malum eſt. At uerò tpibus Hippocratis nō aliud fuit ex na

tura, aliud in consuetudine. Nunc vero diuites econtrario agunt, tum in quibusdã alijs, tum etiam in somno, inter diu dormientes, noctu vigilantes.

In his igitur, vt somnus minus lędere possit, quinq; conditiones, Bertrutio authore obseruandę sunt.

Prima,] vt sit in cõsuetudine. Ex multo.n. tempore consueta, etiamsi deteriora fuerint, inconsuetis minus molestare solent. A phorismo 50. lib. 2. *Secunda*] ne statim à sumpto cibo ineatur. *Tertia*] ne depresso, sed erecto nonnihil & bene alto capite fiat. *Quarta*,] ne modum excedat. *Quinta*.] ne tumultuosa & subita ab ipso, sed lenis & modesta fiat expergefactio. Porro q; ab Hipocrate dictum est à prima luce ad tertiã diei partẽ conuenire somnum, id spacium est ab ortu Solis quatuor aut quinq; horarum. Nã dies significat spacium tẽporis, quo Sol transit nostrum hemisphęrium, vt etiã distinguitur contra noctẽ. Quemadmodum Christophorus à vera fusius in commen. declarant.

ADDITIO.

Tempus itaq; somni conuenientissimum est vespertinum, aut nocturnum: semperq; cauendum, ne statim a cœna ineatur, sed vnius minimum, aut duarum horarum interuallo discludatur. In gestus

gestus enim cibus quem statim somnus excipit, in suprema ventriculi parte supernatans, probè concoqui non pōt, Galeno libr. 5. cap 5. de locis affectis teste. Neq; enim ventriculus tum pōt cibum arctè complecti, quod idem lib. 3. c. 4. de facul. naturali. ad bonam concoctionem cum primis necessariū esse scribit. quare multos vapores, qui multitudine sua caput repleant, gigni necesse est, vt recte tissimè idē Galenus com. 67. apho. lib. 4. dixerit: A cibo ad somnum conuersis, hoc est, qui sūpto cibo statim dormiūt impletur caput. Vt igitur hmōi periculum excludatur, lenta deambulatione, aut aliqua simili, leuissima tñ exercitatione corpus dimoueri opus est, priusquàm somno indulgeatur, vt cibus in imum ventriculi paulatim decendat. Ibi. n. vt supra ex Galeno dictū est, concoctionis opus potissimū perficit. Quo tempore ēt conuenit audire instrumenta musica, cantus, facetias, & historias iucundas, ac cōferre sermones cum amiculis de rebus lætioribus, donec cibus subsediſſe videatur. Ceruicali vtendum est satis elato & eminenti, vt quoad eius fieri pōt erecto & bene alto capite dormiatur, ne cibus ad os ventriculi ingurgitans, concoctionem impediat. Hoc ēt modo cibus, qui ad plenū nondum subsedit, facilius ad inferiores ventriculi

partes

partes descendet, probiusq; concoquen tur. Inter dormiendum corpus pro ambientis aeris constitutione decenter tegendum est: ne calore & spiritibus circa interiora detentis, eternæ corporis partes à frigore oblædatur. Caput quoque noctu conuenienti tegumento, quod κεφαλοδόχην habeat, hoc est foramen instar infumibuli, eliciendis uaporibus aptum operiendum est. Calceatis uerò siue vestitus pedibus dormiendum non est. Hoc.n si quid Magnino excellentissimo medico credimus, uisum debilitat, memoriam lędit, & totũ corpus extraneo calore æstuare facit, ob uaporum reflexum. Supra dextrum latus somnus inchoandus. Hoc.n. modo cib. promptius ad uentriculum descendet. Nam etsi gula exactè supra mediã cer uicis uertebram, & quatuor primarum thoracis sedẽ, in neutrã partẽ incliner, ad principium tñ quintæ thoracis uertebræ, ut ampliori magnæ arterię trunco secundum dorsi vertebras iuferiora petenti cedat, nonnihil in dextrum latus à media uertebram regione abscedit. Deinde, primo somno finito reuoluendum est corpus, supraq; sinistram redormiendum, quo scilicet à iecore ventriculo incumbente concoctio eius diuuetur. Hinc rursus post breue temporis interuallum in dextro latere ad

con-

consuetum surgendi tempus continuã dus est. Pronus decubitus temperatis corporibus non conuenit. ventriculi. n. cõtorsionem & repressionẽ facit adeoq; oculos obl̃dit; ita. n. cubantibus super fluitates in oculos declinant, maximè si fuerint natura debiliores. Iis tñ, quibus ingestus cibus tardius in vẽtriculo conficitur, interdum cõcedendus est, q̃ calorem naturalem arctius comprehendens retinere atque augere possit. Supinus verò grauissimis ægritudinibus, l̃epræ nimirum, maniæ, incubo, epilepsiæ, apoplexię, stupori, neruorumq; resolutioni, & similibus initia p̃bet. Nam ob superfluitatũ ad posteriora fluorem non potest iusta per nares & paulatim earundem fieri expulsio. Plinius libro. 28. cap. 4 pronus decubitus tussibus conducere, at supinos oculis tradit. Idem ex Theophrasto refert, celerius concoqui dextri lateris *incubitu*, *difficiliusà* supinis. Duratio autem somni ex alimentorum perfecta concoctione ęstimanda est, ita quidem septem horarum spacio non sit minor, neque octo, vel ad summum nouem excedat, ut colligitur ex Galeni de sanitate tuenda lib. 6. cap 6. Plura habentur apud Auicennam. 3. 1. doc. 2. cap. 9. Magninum parte. 3. c. 7. & nostræ ętatis doctissimum Medicæ artis scriptorem Leonhartus Fuchsium

capi-

capite vigesimosexto methodi pueniendi ad Medicinã. Ex ijs itaq; quæ conueniunt, in hunc locũ studiosi transferent.

¶De flatu in aluo detento. Cap. IIII.

QVatuor ex vento veniunt in ventre retento.

Spasmus, hydrops colica, & vertigo, hoc res probat ipsa.

Hic agitur de quatuor nocumentis, quæ ex flatum retentioue proueniunt. PRIMVM, est σπασμος, Græci. Latinis connulsio dicta. Flatus enim retenti influxũ suo sæpe neruos plus iusto referciunt illis ita repletis, Galenus lib. 2. cap. de sympto. causis, teste, tendi primum, ac deinde in conuulsionẽ incidere contingit. Ea porrò ibidem à Galeno in hunc modũ definitur. Cõuulsio malũ est, quod neruos, musculosq; ad eundem cogit affectum, in quem ab animali facultate, quum naturalem habitum seruarent, ducebantur. Vel aliter, velut idem apho. lib. 6. comment. 39. definit. Conuulsio est passio in voluntaria, in qua nerui atque musculi præter voluntatem conuelluntur, in eumque affectum veniunt, quem ẽt in motibus secundum arbitrium factis, assumebant. In hoc. n. malo nerui atq; musculi in eas

partes

partes attrahũtur, quibus innascuntur. Attractio namq; fieri nõ potest, nisi musculus ad suam originem retrahatur.

Quod ad causas eius conclusionis, quæ primigenia affectio est, attinet, animaduertendũ est, Hypocratem aph. 39. lib. duas duntaxat statuisse, hoc est plenitudinem & inanitionem neruosarum cordarum. In conuulsione siquidem à plenitudine membrum crassis & æluriosis humoribus impletum extenditur, & extensione conuellitur, quemadmodum lora & chordæ extenduntur, ubi multa madent humiditate, & hæc subito contingit. In ea uerò, quæ ab inanitione proficiscitur, membrum exiccatur, & ad sepsum conuellitur, adeoq; secundum longitudinem ac latitudinẽ contractum diminuitur, quẽadmodum membranis accidit, cum igni apponuntur, & hęc sanè paulatim, & ex longiori temporis interuallo accidere solet. Plura Galenus locis iam citatis, & lib. 2. cap. 2. & libro 3. capite. 5. & lib. 6. cap. 5. de locis affect. & lib. 8. cap. 3. de compos. medic. local. & alibi sæpius.

SECVNDVM, ὑδρωψ, quod malum Latini aquam inter cutem nominant, & definitur à Bertrutio Sec. 3. tracta. 2. c. 4. in hunc modum. Hydrops est morbus materialis, ex re frigida, extranea plurima ingrediente, & mẽbra omnia,

nia manifestè, aut loca uacua partium, in quibus cibi & humorũ cõcoctio perficitur, inflãte, procreatus. Eadẽ ferè habet Auicenna. 13. 3. Tract. 3. c. 4. uel aliter sicuti ab Alexandro Tralliano lib. 9. c. 1. definitur: Aqua inter cutẽ & ipsa lõgius quidã affectus est, iecore adeò refrigerato proueniẽs, ut ipsum non amplius deinceps cibos in sanguinẽ, sed in aliã qualitatẽ, aut in aquã, aut priuatã, aut flatũ trãsmutare possit. Quod certè & Galenus aphoris. lib. 6. commẽta. 12. ijs uerbis confirmat. Aqua inter cutem fit, cùm sanguinis generatio frustratur.

Et huius quidem cùm tres sint species: una enim Græcis ἀσκίτης, alia τυμπανίτης, & tertia ὑποσάκρα, ὑδρωπικίτης, & λευκοφλεγματία dicitur, non de omnibus promiscuè, hoc secundũ nocumẽtum, sed de tympanite tm̃ intelligendũ est, quæ quidem accidit quum flatus ac spiritus superuacuus plurimus cum humidi momẽto intra membranam, quæ περὶ τοναίος Græcè, Arabibus verò communi membranarũ noïe Ziphac appellatur, & abdomen, qđ ijdẽ Mirach nominant, colligitur. Stomacho nanq; & iecore frigida intemperie laborãtibus, fieri non põt, ut cib. ingestus in τεῦλον benignũ aut sanguinẽ mutẽt, conuertitur, ergo in materiã flatulentã, quæ cũ neq; per superiora ructu, neque per inferiora

feriora crepitu, nec aliunde, obstãte viarũ obstructione, vel sequestratrice & expultricè superfluitatũ vi debili existente, aut inepto aliquo pudore prohibente, expellatur, in prædictis uentris locis colligitur, & a quã intercutem cõtrahit, in qua abdonẽ percussum tympani modo crepitum elidit, qua ratione etiam Tympanites nuncupatur.

TERTIVM, Colica passio, q̃ grauius quidã ac vehementissimi doloris morbus est. Perinde.n. ac si terebro partes pforẽtur, aut palus infixus sit, molestare solet, Galeno, lib. 2. c. 1. de locis affec. teste. Contingit aũt in pleniore & lexiore intestino, φ κῶλον Græcè uocat, cuius etiã meritò vehemẽtes cruciatus inducit. Dẽsum. n. crassum & neruosum est, ac nihil quod in illud cõfluit, facile discutit põt. Et quẽadmodũ in hoc ωλικὴ ὀδύνη, ita in gracili ac superiore intestino, quod Galeno, Iulio Pollucì, & alijs Græcis, λεπτὸν vocatur, similis morbus existit, grauissimos & letales dolores inferens, Hippocrates in Aphorismis, & passim alijs in locis εἵλεον appellat quẽadmodum ẽt Galenus ubiq; & potissimũ lib. 6. c. 2. de locis affec. à circũactione nimirum doloris. Quippe εἱλεσθαι circumagi, & cõuolui significat. Ideò cõuoluulus ẽt Latinis hoc malũ nominatur. Rationi porrò consentaneũ est flatuosum

tuosũ & frigidũ ſpiritũ indictis inteſtinis retentũ, & egredi nequeuntem, hęc mala plurimũ progignere, id qđ Galenus êt loco paulò antè citato monſtrat.

Vertigo QVARTVM, Vertigo. Flatuoſus. n. ſpiritus incluſus ad cerebrũ fertur, & in eius partibus inordinatè mouetur, quò fit, vt obtenebrationes hebetudinesque oculis obſeruentẽ, & oĩa circumagi & rotari videanẽ. His Auicenna 10. trac. 4. c. 29. Epilepſiã quoq; adiungit, cuius eadẽ oĩno cũ præcedente ratio eſt. Porrò qñ modo hæc retentio in ſingulis iam dictis locis malũ ingeneret, pulcherrimè ex Galeni lib. 3. de Sympto, cauſis. c. 6. demonſtrari põt. Crepitus. n. qui ad ſedem deferẽ, ac uel in foro, uel alio quopiã loco exiſtẽtibus, aut negotio aliquo quod deſerere non liceat violenter retineẽ, rurſus ſurſum reducẽ, ventremq; mordet, ac caput vaporãdo implet, principio quidẽ ab animali organo ſphincte re. 1. muſculo ad imũ inteſtinũ accepto: hinc verò vnoquoq; inteſtino retro illũ ad ſupra ſe poſitũ trudente, ſimili modo ac prius in præceps trudebat atq; ita quidẽ hęc retentio, præſertim frequentior, longo tpis tractu prędicta mala excitat. Proinde rectiſſimè ab Hippocrate lib. 2. prognoſt. apho. 24. in hunc modũ ſcribit. Flatũ ſane ſine ſonitu aut crepitu exire optimũ eſt. Melius aũt eſt

cum

cum sonitu exire, q̃ resolui. Hacẽt ratione inductus Claudius Cęsar, dicitur meditatus edictũ, quo veniã daret efflatũ; crepitumq; ventris in cõuiuio emittendi, cùm periclitatũ quẽdã prę pudore ex continẽtia reperisset. Autor Suetonius in eius vita c. 32. Veteres. n. vt Plinius lib. 28. c. 2. confirmat per mensas mundiciarũ causa, deflare vetabant. Extat ẽt lepidissimum Nicharchi in crepitũ epigramma, quo pestiferã retenti flatus vim describit, quod elegãter admodum à Ioanne Lascare Latinè redditum, placuit hic adscribere.

Interimit crepitus uentris detentus in aluo,
Et seruat, blæsum dum canit ille melos.
Ergo si perimit crepitus, seruatque canendo,
Regibus imperium perhibet hic crepitus.

Atque hæc sanè cùm ita se habeant satius fuerit, natura incitante, aut secedere, si liceat aut deuorato pudore iuxta vetustissmum Prouerbiũ, Tussi potius crepitũ dissimulare, quã cõprimẽdo morbum accersere. Rectęq; Stoici, quemadmodum Cicero lib. 9. epist. famil. epistо. 22. scribit, crepitus aiunt ęque liberos, ac ructus esse oportere.

¶ De Cœna. Cap. V.

EX magna cœna, stomacho sit magna pœna.

Vt

Cœna parca. Vt sis noctę leuis, sit tibi cœna breuis.

PRAECIPITVR hoc loco sanitatis suæ studiosis, vt instãte sõni tpe frugali cæna contenti, ventriculum vario ciborum genere non distendant, sed ea copia ingerant, quæ vires haud grauet. Nam qui nocui multum ingerunt, primùm quidem somno destituti, corporis inquietudine agitantur: deinde verò pustulas faciei, grauedinem captis, graueolentiam oris, colicas calculiq; doloris & podagram sibi accersunt. Neque solùm immodica hęc sub noctem ingurgitatio bonę ualetudini officit, sed aliàs etiã q̃libet: vt quæ eruditatem incoctionemq; obstructiones, putredines, febres, apostemata, & lepram haud ratò generat. Atq; eius sanè rei grauissimus testis est Auicẽna, qui. 13. 3. Tract. 1. cap. 36. scribit: Ex rebus ventriculũ maximè lędentibus esse immoderatã cibi ac potus ingestionẽ, & ob id fieri non posse, vt intẽperantiũ, vinosorumq; ac vẽtri gulæq; dedi torũ corpora alãtur atq; augescãt. Concoctio .n. per vitę intẽperantiã impedita, necessario humorum eruditatem efficit. Cruda verò, tm̃ abest, vt incrementum corpori suficiant, vt oĩnò ne alere quidem possint: quo fit, vt per vitam varijs ẽt ægritudinibus conflictentur. Qui verò

verò tẽperantes in victus ratione frugalitatẽ sectantur, ij inculpatã vsquequaq; ciborum appetentiam conseruant, optimèq; non in vẽtriculo modo, verumẽt per vniuersi corporis molem cibos conficiunt. Cauendum igitur vnice erit, ne ventre torqueatur, adeoq; ingestis distendatur, vt pulsus velociter fiat, & & uix spirare liceat. Cui.n.ad iustũ modum vorare in delitijs est, variis sese periculis exponit. Simili modo & nauseosa satietas, nõ ex crassis & prauis solum, sed ẽt subtilibus & boni succi alimentis vitanda est. Hęc.n. tum febres acutas & malignas, tum ẽt maximi cruciatus apostemata: illa verò articulorum & renũ dolores podagram, asthma, hepatis atq; lienis obstructionem ac σχιῤῥον, & ęgritudines phlegmaticas & melancholicas inducere solet. Proinde optimo quidẽ iure non nocturna solum, sed quęlibet etiam ad nauseam vsque progrediẽs satietas, à sanitatis tutela excludẽda est. Sũmopere igitur hoc semper curãdum, ne desiderium edẽdi penitus repleatur, sed locus aliquis vacuus, & edendi voluptas ventriculo relinquatur. Quod Auicẽna quoq;. 3.1.doct.1.cap.7. pręcipiẽs, in hanc fere sṁam scribit. Cibo nemo ita replẽdus est, vt nihil loci sit reliquũ, sed à mensa semper cum fame recedendum est. Huic simile etiã vulgo dicitur.

Nun-

Nũquã adeò ventrẽ cibis expleo, quin apud amicos edendi cella mihi ſuperſit vacua. Et hoc præceptum eos cumprimis tangit, qui natura vehementiorem ad cibos auiditatẽ conſecuti ſunt. Quibus verò hęc debilior exiſtit, ijs fortaſſe concedi põt, vt largius paulò ingerant, quam appetunt. Apparãdi aũt, ex ſentẽtia Cornelij Celſi lib. 3. cap. 6. & Aetij li. 9. c. 20. cibi plures & varij, ac optimo apparatu, & vltra dulcedinem ẽt elicientes, & appetitum irritãtes. De cœnę frugalitate nonnulla ẽt ſuprà c. 3. Vſitata hoc loco & à multis agitata oborit quę ſtio: Vtrum videlicet vberius quidem prandendũ, parcius verò cœnandum ſit. Quę ſanè cũ ad hanc materiam proprie pertineat, prętereunda nõ eſt. Breuiter igitur hic ſubiũgemus primò quidẽ argumenta, quibus Conciliator plus cibi in prãdio aſſumẽdum eſſe probat: deinde verò Leonharti Fuchſii quibus è diuerſo colligit, cœnã vt plurimum prandio pleniorẽ eſſe debere. Cõciliator igitur differentia. 121. in hunc ferè modũ ſcribit: Iuxta corporũ diuerſitatem maior, minorve cibi copia exhibenda eſt. illa etenim aut iã in morbũ lapſa ſunt, aut ſub latitudine ſanitatis adhuc exiſtunt. In morbũ verò lapſa aut iunctũ habent humoris vitium, aut nõ. Si ſine humoris vitio fuerint, tũ liberius eſt cę

nandum.

nãdum. Natura.n.in eis ciborum conco ctioni ſolũ modo, non ẽt ſuperfluitatũ, quibus carent, maturationi intenta eſt. Sin verò humoris vitium adiunctũ habuerint, largius prãdium cõcedẽdũ eſt. Quod Auicẽna.1.3.tract.5 cap.11.iis verbis ſignificare voluit. Ille, inquiens, cuius conſuetudo non ſubſtinet, vt ſolũ ſemel in die reficiatur, diuidat cibũ ſuũ in tres partes: & ſumat duas tertias in prandio, & reliquam tertiam, ſ. partem in cæna poſt leue exercitiũ. Eo namq; tpe, quo calor ſolaris viuificus naturæ in concoquẽdo debili opitulatur, & maior ſu perfluitatũ fit reſolutio, vberior cibus ſumẽdus eſt. Hoc autem circa horam prandij magis, q̃ cœne contingere ſolet. Ergo, &c. Ad hæc interdiu ob præſentiam caloris vitalis ſolis & lucis, melior fit cõcoctio. Sol.n. Ariſtotele lib.2. cap.2. Phyſicũ, & lib.2.cap.10. & generat. & corrup. teſte, eſt vitæ principium. Concoctio itaq; diurna duplex habet calidum, nocturna verò non, in ciuſmodi ẽt natura noctu circa ſuperfluorum concoctionem magis occupata eſt, quare multi cibi exhibitione impedienda non eſt. Et quamuis calor noctu ſpirituum ad interiora retractione, & omni reductione in quibusdam confortetur. duorũ ſimul, alimentum videlicet, & ſuperfluitates cõficere non põt: in his

itaq; cœnę nõnihil ſubtrahendum eſt. Corporibus verò, quæ ſub latitudine ſanitatis adhuc robuſta & ſufficienter ſana cõſiſtunt, ac ſenſibilibus ſuperfluitatibus carent, cum eas proprijs meatib. omnes expellant, vberiore cęna vti expedit: vel quod eorum natura ciborum cõcoctioni tm̃ non ẽt ſuperfluitatum quibus carent, maturationi intenta ſit, vel quod ſoli corporis rubori ſtudeant. Hoc aũt noctu magis acquiritur tum. n. amplior ſit & ſanguificatio, & diſtributio, atq; hinc deinde ſpirituum generatio. Corpora uerò ſi à prędicto temperamẽto ac robore nonnihil receſſerint, ſicuti plurima in ęgritudinem vſq; nunc prolapſa, eiuſmodi aut fatigãtur exercitio laborioſo, uehementi, & continuo, aut nõ. Si quidem fatigãtur, vt ſunt eorum qui victum manib. quęrunt, ipſis largiẽ prandere q̃ cœnare conuenit. Expetitur enim alimentum, nõ tm̃, ut nutriat, ſed etiã humectet, & irreget membra ne are fiant ex forti motu, & vt reſolutioni ex caloris incendio prouenienti reſiſtat. In prandio igitur vberior cibus aſſumendus eſt: eiuſmodi. n. corpora, propterea quod ita conſueuerint, ob exercitia à cõcoctionis opere non ceſſant. Vſus namq; ue, quemadmodum Auicenna. 3. 1. doct. 2. c. 7. teſtatur, res eſt extra rationem. Calor. n. ex motu auctior redditus

con-

cõcoctionem ipsis accelerat. Quare terin die eliciente appetentia cibum ingerunt, & ingestũ, pbè cõficiunt. Sin verò laborioso, vehementi, & cõtinuo exercitio, quemadmodum prędicti, nõ agitentur: hoc in præsentiarum dupliciter cõtingit. Aut enim interdum solummodo, & nõ cõtinuè fatigant, aut debili tm vtũtur, quod utiq; superfluitatum copiã parit. Si exercitio plurimo, vehementi, ac laborioso vtantur, sicuti viri complures ciuiles & plebei circa fortunę bona negociantes, aut sanitatis conseruationi intenti, vehementi nõnunquam & laborioso exercitio, diu nimirum equitãdo, iter pedibus faciendo, uel aliud quiddã à consueto fortius, agendo, fatigantur, his largiori utiq; cęna, q̃ prandio indulgendum est. Nã si prandiũ augerent, cũ, sicuti priores illi consueti non sint exercitio adeo vellimenti ac laborioso agitari, concoctio ipsorum impedita, paruos humores generaret. horum etiã calor superfluo motu dissipatus debilitatur, cuius quidem circa interiora aggregatio, potissima fortitudinis, & concoctionis causa existit. Hæc aũt noctu magis, q̃ interdiu contingit, quare cœna instante nocte copiosius alimentum expetit. Eorundem ẽt corpora, propterea, quod tã vehementi motu ante agitari minimè soleant, humiditatibus referta sunt,

ipſis itaq; ad reſiſtendum reſolutioni & exiccationi, quæ per motū interdiu occurrentem fiunt, paruus cib. ſufficit. Si uero exercitijs & occupationibus paucis & leuibus in uita utantur, præcipiendū eſt eis, ut uberius prādeāt. q̄ cœnent. Et ratio eius eadem eſt cum illa, quę in corporibus nunc ęgrotantibus adducta eſt. Hi nanq; cum debilem habeant uirtutem concoctricē, à calore uiuifico & luce Solis plurimū adiumēti percipiunt. Inde.n. ſpiritus propter ſuū ſimile confortatur. Ipſe.n. ut teſtis eſt Auicenna in lib. de uiribus cordis, Trac. 1. c. 2. & lib. 6. naturalium, partic 4. eſt lux, aut affigiem habet lucis. Adiumentum ēt ex eo percipiūt, quod ſuperfluitates interdiu poris apertis melius q̄. noctu expellant. Non oportet præterea eos noctu uel ob id multo cibo diſtendi, quod tū natura magis occupetur circa cōcoctionem crudorum humorū, quos ſomnus maximè conficit & benignos reddit. Licet.n. uirtus concoctrix noctu confortetur, tanta tñ eſſe non pōtest ſimul & cibum ſuperfluitates ſuperare queat. Inſuper quoq; animaduertendū eſt, in exhibitione copioſioris, aut minoris cibi in prandio, quàm cœna, nonnihil etiā dandum eſſe conſuetudini. Hæc.n. cùm in tuenda ſanitate tum ēt in profligandis ęgritudinibus, plurimū, ualet. Hippocrate lib. 2.

de

de uict. rat. in morbis acut. aphorismo. 20. & sequentibus, & ibidē Galeno testi bus. Quod uel ex eo ostēditur, ꝙ oīs subita mutatio, si nondum excesserit, non paruā iæstionē afferat. Hinc non temere Damascenus apho. 57 ita scriptum reliquit. Mutare consuetudinē pīertim ueterē, & noxium & pestilentissimū habetur. Quare malas & prauas consuetudines corrigere oportet, sed paulatim, ac sensim ad meliora transferre. Neque enatura patitur eas, quæ subitò fiunt alterationes Galen. c. 16. artis medicinalis. Plura Rhazes lib. 4 c. 10. ad Alman. & infrà. c. 55. Et sic in uniuersum patet, largius prandendum q̄ cœnandum, cū plurimæ ægritudines sint materiales, & corpora plurima lapsa. Attamē si semel tm in die comedatur, melius est cœnare, nisi oculi aut cerebrū affecta sint: tūc enim Haliabbate. 1. pract. 13. teste, melius est prandere. aliàs non parum ægro tantis oculi & cerebrum læderetur. Exigua namq; cœna capiti confert & oculis, Manardo lib. 6. epist. 4. teste Hactenus ex Conciliatore adducta, medici excellentissimi, Odus de Odis Patauinus duobus libris de cœna & prandij portione, Hieronimus Cardanus lib. 1. Contradicentium trac. 5. contradic. 18. & Leonhartus Fuchsius libro 2. Paradox. cap. 21. magna ex parte falsa esse firmis-

simis rationibus conuincit. Ex quibus Leonharti Fuchsij rationes hic oppositum subiũgere placuit, ut sanitatis suæ studiosis planè cõstaret, quid in re tam perplexa aut fugere, aut sequi debeant. Nemo est, inquit, ille, qui hodie medendi methodũ præscribentiũ libros uel à limine salutauit, qui nesciat, vulgatum atque tritũ hoc illius esse decretum, ut nunq̃ nõ prãdio cœna minor sit. Quantum uerò abberent, facilè deprehẽdet, qui rẽ altius expẽdẽt. Cœnam.n. in omnibus, demptijs, qui morbis nocturnis & catharrhis seu destillationibus affliguntur, prandio pleniorem esse conuenit. Qui.n. iam nominatis corripiuntur morbis horum cœna oĩno modica sit tenuis, sicca, ac præter aliorum morẽ noctemq́; præueniens oportet, ut ingruentibus scilicet morbis, natura ab omnibus alijs munijs libera, vnius morbi cõcoctioni operã nauare queat. Sũt & qui consuerunt minus in cœna ciborũ assumere, q̃ in prandio, horum certè cõsuetudo nõ temerè ẽt immutãdà erit. Quæ enim ex longo tpe consueta sunt, vt ait Hippocrates. 2. Aphorism. 50. & si deteriora sint; insuetis minus molestare solent. Cur aũt in alijs omnibus plenior cœna salubrior sit, multa in causa sunt. Primum aũt omnium noctis mox accedens frigiditas, quæ extrinsecus circum-

cumstans calorem natiuum in profundū secedere, & hoc nomine fortiorem fieri cogit, ita ut necessariò ciborū, tum melior fiat cōcoctio. Et certè idē potest noctis frigiditas, quod alias anni tēpus hybernū, aut regio frigida pōt. Horum enim vnumquodq; calorē natiuū adaugere potis est Tessis Hippocrates, qui lib. 6. epidem. Tom. 6. apho. 6. sic inquit Perfrigidior in tpe & regione frigidis, per calidior erit. In 1. aph. 15. quoque ventres hyeme & vere natura calidissimos esse asserit. Deinceps est. *Somnus:*] qui cœna subsequitur: hic. n. nimirū in modum concoctionē adiuuat. Sanguis enim in somno ad interiora magis refugit. vt testatur. Hippocrates. 5. epidem. Tom. 5. apho. 29. Cū Itaq; sanguis, cūq; eo calor natiuus per somnū ad interiora secedat, quid mirum si calor auctus fortiorē tū ciborum coctionē efficiat? Hinc rectissimè Hippocrat. *libr. 6. epidē* Tom. 5. apho. 10. *dixit:* Labor articulis & carnibus, cibus verò ac somnus visceribus prodest. Somnū quoq; optimè cibū cōcoquere testatur Galenus lib. 1. de Sympto. causis c. 8. ita scribens: Itaq; toto hoc tpe, quo quis dormit, animalis facultas quiescere, naturalis verò validius agere videtur. Cuius rei coniecturam ex eo facies, tum ꝙ ipsa, si qñ laborauerit, post somnum robustior euadit,

ídque maximè, cùm à modico cibo somnum admittimus. tũ ẽt q̃ oer somnũ cinus optimè concoquitur, non solùm in ventriculo, verumetiã per vniuersi corporis habitũ. Cui subscribit quoq; Paulus Veginera lib. 1. c. 97. dicens: Somnus est animalitũ facultatũ quies, ab vtili humore cerebrũ madefaciente prouenies. hunc qui rite capesit multa consequitur commoda, Cibos. n. conficit, humores digerit. Quod aũt hac ratione plenior cœna esse debeat, testatur Galenus vel quisquis tandẽ eius libri autor fuit, in lib. de dissolutione continui, in hanc sententiá scribens. Antiqui cœnã prandio prę ferebant, prę cipientes plus ciborũ in cœna sumendũ esse, ob caloris circa interiora aggregatione noctis frigiditate, & p somnũ factam, calor namq; in somno ad interiora corporis reuocatur, eademq; calefacit, perinde vt in vigilia contrarium plane accidit. Id quod Hippocrates ẽt epidem. 6. Tom. 4. apho. 12. ijs verbis indicauit. Planè vigilãs calidior circa exteriora, frigidior verò circa interiora, dormiens contra. Sed hic reclamabunt quidam, plenioremq; cœnam ideo damnabunt, quod pleno ventre ingrata fuquies, atque adeo somnus minus conueniẽs. His ita respondeo. Nemo est tã fine sensu communi, qui nesciat inter cœnã, & somnum aliquid

tempo-

tēporis interuenire debere, neq; quemadmodum in brutis, nullam aliam nisi vorandi ac mox dormiendi vicissitudinem esse, quū omniū Medicorū consensu consultum sit, quo aut hora aut amplius intersit. Neq; ēt est, ut pleniorem cœnā quis eā esse putet, qua multa ingeruntur tanta uoracitate, vt vix spirare liceat, & periculū sit, ne vel crepent, qui ita sese replēt, sed frugalē potius: talem tñ in qua, plus, q̄ in prandio absumitur ciborum. Quod si tñ hic peccatū fuerit, melius certe in cœna q̄ in prādio fertur, quod somnus post cœnā non diu subsequēs, facilius delictū q̄ vigilia, quæ prandium cōcomittatur, corrigat. In somno enim, vt diximus, calor interiora petit, & quæ illic sunt, cibis concoquendis solis uacat. Interdum verò ad exteriora p trahitur, neq; ijs, quæ intus sunt, prospicere potest, adeo ut uerissime dixerit Hippocrates. 2. victus acutorum. 59. Vigilia vehemēs crudditatē incoctionēq; ciborū tum portionis efficit. Porro cur cœnā prandio pleniorē esse oporteat, & hęc ratio, qđ rara admodum existat corporis facultas, q̄ paulò liberalius prandium spacio uel quinque vel sex horarū, quod ferè inter prandium & cœnā interest, conficere possit. Quantum aūt incommodi adfert, si quis nondum planè concocto eo, quod prius ingestum fuit,

aliud ingerit, morbū nimirū facit. Vel enim cibus præter naturā plus ingestus est, ut ait Hippocrates lib. 2. aph. 17. hic morbum facit. Et si denuo obiecerit, vtrunque somnum à cœna differamus, tñ qñ fieri non possit, quin ad somnum cōuersis, quod materea tum ad interiora tendat, caput impleatur, huic Galenus quidem respondebit, qui lib. 4 aph. 67. ita scribit. Et quidē sicuti à cibo ad somnū conuersis impletur caput, sic in plethoricis dispositionibus somni ipsū replentes aggrauant cerebrū. Et somni videlicet semper nocerent, quatenus ad profundum & uiscera materia cōfluit, nisi coctionis ratione plus afferrent vtilitatis, q̄ sit dānum, quod ex motu ad interiora consequitur. Et hæc ad vulgarem multisque communem errorem exeplodendum sufficiant.

¶De dispositione ante cibi sumptionem edendi item atque ciborum ratione. Cap. VI.

TV nunquam comedas stomachum ni noueris esse.
Purgatum, vacuumque cibo, quē sumpseris ante.
Ex desiderio id poteris cognoscere certo.

Hæc

Hæc sunt signa tibi, subtilis in ore diæta.

Hic traduntur præcepta quædam ante cibi sumptionem seruanda.

PRIMVM, ne sumatur cibus, cũ uentriculus quibusdã humoribus uitiosis adhuc plenus extiteret. Corrũpitur. n. simul alimentũ, quod insup ingeritur, vnà cũ prauis humorib. qui prius sunt in corpore, ita ut ipsorum quidẽ quantitas augeatur, qualitas uerò seruetur. Eos igitur, ut lib. 6. c. 9. de Sanitate tuenda. Galenus autor est, nomitione, in ijs, qui suapte natura facilè uomere pñt, expellere prius q̃ cibus ingeratur, oportet. Impura namque corpora & uitiosis humoribus referta, uacuatione potius, quã ea, quæ per cibos fit, refectione egere, testatur cum primis Hippocra. aph. 8. & 10. lib. 2. & ibidẽ Galenus in commen. Ventriculũ uero uitiosis humoribus esse plenũ, è nidoribus & ructibus deprehẽdi põt quẽadmodũ copiose admodũ Gale. li. 3. c. 4. de loc. affec. docet, ad quo sanè Lectorẽ nunc ablegamus.

SECVNDVM, ne priore cibo nondũ concocto, necdum in aluum demisso, alius sumatur: qui. n. eo modo supereditur naturãà prius ingesti cõcoctione deturbat, quò fit, ut quicquid eius confectum ex uẽtre à uenis miseraicis in he-

par deducitur, reliqua statim oia etiã in cõcocta secum in corruptionem trahat: adeoq; tũ vasa ipsa, tum totũ corporis habitum cruditatib. & uitiosorum humorũ multitudine repleat, ac ob id ipsum morbis nõ rarò tentet. Proinde rectissimè Gale. lib. 7. c. 6. meth. medẽ. præcipit, vt vacuus purusq; ventriculus secũdum cibũ excipiat. Quinet iã Auicenna. 3. 1. doct. 2. c. 7. idem præscribent, ita ferè inquit: Nemo sanitatis suæ studiosus aliquid comedat, nisi ad hoc certo prius in tãte desiderio, & ventriculo vnà cum reliquis superioribus intestinis à præsumpto cibo vacuatis. Priore enim cibo nondum concocto, alium insuper ingerere, corpori pernicioſum est. Porro ex ructu nullã alimenti prioris qualitatẽ referente vẽtriculi tumore iã submisso, recrementorum deiectione, & vrinarum coloratione, licebit cõijcere, num prior cibus ad vnguem confectus, ac in aluum de missus sit, quẽadmodum Gal. lib. 7. c. 6. metho. meden. & post eũ Paulis lib. 1. c. 97. luculenter & perspicuè docuerunt. Vrina. a. quæ aquæ speciẽ præfert, crudum adhuc in venis succum esse indicat eũ, qui à uentre sumittitur. Quę vero sulua bilioſaq; est, iam dudũ cõcoctum esse humõi succum portendit. Quæ modicè pallet, perfectæ, modò secundæ concoctionis est signũ, quemadmodum ele-

eleganter Gal.lib.2.de sanita. tuenda.c. 4.Cornelius Celsus lib. 1. c. 2. & Plinius lib.28.cap 6.docuerunt.Imperfectæ aut concoctionis,ut testis est.6.sectio.apho. com.1. Gal. acidus ructus certum indicium.Signa etiam,quib. certò comprehendit possit, vtrum à vitiosis illis humoribus, ac prius, ingesto cibo vacuus sit uenter, nec ne, & hic subiunguntur.

PRIMVM desiderium certum,hoc est, vehementior & vera noui alimenti appetentia,siue fames. Nam de Medicorum ferè oium sententia duplex fames est,vna quidem uera & naturalis,altera verò mēdosa. Veram describit Galenus aphor.lib.2.comment. 16. sic inquiens: Famescere illos dicimus, qui ob ciboꝝ inopiam ad extremā esurritionem perueniunt. Idem lib. 1.cap.7.de causis sympto. disertè admodum & copiosè harū appetentiarum rationem & diuersitatē describit, quem locum, vtpote scitu dignissimum, hic integrum subiecere placuit. Nam qm,inquit,curetenus vnumquodq; animal in ambientē aerem digeritur,accidit,vt mēbra, q̄ sub ea sunt, prima vacuentur: quorum ingenita vis ex proximis sibi alimentum trahit,id,s. quod vacuatur reficiens: deinde rursus illa, ex ijs, quę sibi sunt proxima: sicut quæ tertio loco sunt posita,ab ijs,quę sibi. Atque ita semper per continuum,ve-

luti

luti in choro quopiã translatione celer rimè facta, ad venas, quæ ad ventriculũ pertinent, vacuatio peruenit. Hęc uerò & solent pariter, & natę sunt ex ventriculo nutrimentum trahere, perinde ut stirpium radices, quæ in terrã sunt demissę ab ea. Cũ n. hoc opus vniuersum naturale sit, nõ animale, similiter in stirpibus & animalibus perficitur. At in stirpibus quidem, terra perpetuo paratum, largumq; alimentum rigantis ritu submiſtrat: quãdiu cœlitus tpum ſtatus. pro natura ſe habet. Quando ſi ex terra ſqualoris exceſſus ſiccat⁹ eſt humor, ſtirpes nutrimenti penuria marceſcũt. Animalibus aũt vtpote terræ non affixis, præter utiq; pauca quædam, natura uẽtrẽ pro nutrimenti uẽluti penu fabricauit, quemadmodum ſtirpibus terrã. Dedit aũt animalibus & penuriæ ſenſum: quo, ſ. ad cibum potionemq; proritata, in tpe expleantur. Vocaturq; eiuſmodi implendi deſiderium appetẽtia. Fit aũt ex penuriæ ſenſu: cum, ſ. uenæ ex ipſo vẽtriculo, ueluti emulgentes ſugentesque aliquid trahunt. Non ferens aũt eum ſuctum uẽtriculus, ſed ueluti diuulſus, offenſæ eius medelam cibũ cõparat. Quippe uenę hoc pacto ad obiectos cibos cõuertuntur: atq; ex ijs nutrimentum trahunt: ne quaquam ex uentriculo. Fitq; poſt cibi ſumptionem, ut & uenę ſimul

ad

ad cibos se cõuertant, & ventriculus ex ijs, quãtum prius per venas. est exhaustũ, in seipsum trahat. Ac suctus quidẽ ipsi⁹ sensus, fames est. Hęc Galenus. Cũ igitur ventriculus non appetit, signũ est, membra nondum refectione indigere, sed satis adhuc alimentorum in promptu habere. Quod certè & ipsum Galenus lib. 3. cap. 13. de facult. natura lib. innuere voluit, inquiens: Venter si melius paratiusq; nutrimentum habet, externũ non postulat. Cibi igitur exhibitio diutius adhuc differẽda est: nam quicquid tum ingeritur, grauat naturam, non iuuat. Porro mendosa fames, est cibi appetentia corpore nõ indigente. Quæ quidem, vt idẽ Galenus lib. 1. cap. 7. de causis symptom. docet, tum maximè fieri solet cum acidus quispiam vitiosus succus vẽtriculũ mordet. vitiosus nanq; succus, qui frigidus est, similem suctui morsũ infert. Appetentiam verò proritat naturalis affectus similitudine. Alimẽti aũt, non potus desiderium excitat propter frigus. At vitioso succo, qui falsus & biliosus sit ventrem mordente, portio magis quàm cibus expetitur. Prętерquam enim quod calefiat, siccetur q;, ab eo ventriculis, quæ vtiq; sitis causa sunt, etiam liquari fundiq; tum in eo, tũ venis succos contigit. Fundorum aũt succorum Symptoma, ea quibus continentur im-

pler

plet, quemadmodū frigiditas uacuat. Itaq; ēt non parum ad esuriem frigiditas eorum, quæ in ventre habentur, confert. Cùm & corpora eorum, tunicasq; uacuet, & cogendo constringendoq; ad appetentia irritet. Atq; ita quidem uitiosus succus acidus, stypticus, & frigidus mendosæ famis existit causa.

SECVNDVM, uariæ famis signū, est subtilis diæta, videlicet præcedens, hoc est, parua cibi exhibitio. qñ. n. & hāc fames sequitur, tunc illam & veram & naturalem esse significatur. Vnicè igitur semper cauendū, vt nunq̄ neq; prandeatur, neq; cœnetur, nisi consueta hora, ac illiciente prius appetitu, nec eo cibum exigente differatur. Ois. n. mora illi nociua est, nisi suspectus sit esse mendosus, qualis ebriorū, & fastidio laborantium esse solet. Nā si uentriculus alimentum postulat, vt Galenus lib. 3. cap. 3. de facul. naturalibus autor est, nec eius copia est, excrementis impletur. Ea sunt sanies quædam biliosæ, pituitosæq;, atq; serosæ, quas solas trahēt illi, tum, si cùm nutrimēto indiget, iecur remittit. Hinc non temerè hactenus hoc usurpatū est. Diutius tolerare famem, ventriculum malis ac putridis replet humorib. quos attrahit ad se loco cibi. Et hoc quidem experientia constat. Qñ. n. ieiunamus, tunc per noctem auiditate quadā ac ci-

bos

bos imitari solemus, sed illis denegatis, nullam oīno appetentiam postero die percipimus. Vnde satis liquet uentriculum, & maximè orificiū eius, iamdudū uitiosis humoribus esse plenum, quæ tñ non vera, sed mendosa replerio est, & ob id pauco assumpto cibo regreditur statim appetentia. Cauendum ēt ne cibis assumatur, non præeunte corporis exercitio. Neq; n. temere ab Hippo. 6. epidem. part. 4. Aphor. 28. dictum est ponoi sition ygeithosan. i. Labores cibos præcedat. Nam qui cibus manè, anteq; prior descenderit, vel paulo antè exercitationem ingeritur, is Galeno lib. 3. cap. 1. de causis Sympt. teste, & intempestiuè sumitur, & cruditatis etiā causa existit. In ciborum prēterea ratione, quemadmodum. cap. 24. method. perueniendi ad medic. Leonhartus Fuchsius diligenter admonet, id quoq; vnicè obseruandum, ne illi præpostero ordine ingerantur: id quod fiet, si concoctu facilia ijs, quę difficulter cōcoquuntur, prēmittantur: & si liquida solidis & aridis, & lubricantia astringentibus antecedant. Ordo, verbi gratia, præposterus erit, si cotonea aut punica mala primum ingerantur, postremum aūt olera ex garo. Debent etiam a prēmitti, quæ facilè & nullo fermè labore subsidunt, vt sunt liquida: quæ verò tenacius hērēt

Ciborū ratio.

&

& difficulter labunntur, vt solida & ari
da, postremo: idq; si ventriculus natu-
raliter se habeat. Nam si cui vẽtriculus
sit natura laxior, huic pstiterit adstrin-
gẽtia magis laxãtibus præposuisse, quo
ab illis roboratus ventriculus reliqua
melius conficere possit. Hæc eadem fe-
rè docent Cornelius Celsus lib. i. cap 2.
& Galenus lib. 2. cap. 11. de alimentorũ
facultatibus. Iam verò cautio etiam sit
ne in vna eademq; refectione multi si-
mul & varij assumentur cibi, ac tps dein
de comedendo vltra q̃ satis est produca
tur, præsertim si ex diuersis illi constent
facultatibus. Ex eo aũt genere cum pri
mis fuerint cibi variæ substãtiæ, vt exẽ-
pli causa, ab Auicẽna ponuntur, carnes
& pisces, vel pulli & suilla, &c. Nam q̃
ad istum ingeruntur modum, varie cor
pus pro succorum diuersitate afficiunt,
& cõcoctione non, vt par est, sortiun-
tur. Postremò. n. accedente cibo, iã pri
mi incepta cõcoctio est, atq; ita partes
quidem in coquẽdo redduntur dissimi-
le adeo, vt primo loco ingestæ, confecte
ferè sint priùs, quam ad extremum sũ-
ptæ, medium cõcoctionis suæ attingat,
vnde sepenumero Posterius coquendo-
rum sequitur corruptio. Id quidẽ Auic-
ẽna quoq; innuere voluit. 3. 1. doct. 2.
cap. 7. in hanc ferme sniam scribens: Ni-
hil quidem deterius est, q̃ si multa simul

ac

ac uaria ciborum genera cõiungantur, atq; iustò lõgius deinde in comedendo ſps protrahatur: cùm.n. poſtremum accedit nutrimentum, primi iam aliquo modo confectum eſt: partes ergo in coquendo non adſimilantur. Atq; inde fane morborum ſcaturigo, qui eo repugnantium ſibi humorum diſcordia naſcuntur. Iã ipſius quoq; uarius coquendi modus bonæ corporis temperaturæ non parum officit: ut ſi in eadem refectione multi elixi, frixi, & aſſi cibi ſæpius inuicem modo liquidi, modò ſolidi & aridi miniſtrentur. Atque hinc eſt, quod Horatius lib. 2. Serm. Saty. 2. ubi victum frugalem ac ſimplicem prodigni tate làudaſſet, hanc ſaporum condimentorumq; aceruationem, ut perniciosam, his uerbis deteſtatus ſit.

Cibi auriy.

Accipe nunc uictus tenuis quæ, quantaque ſecum:
Adferat, in primis ualeas bene, nã uariares,
Vt noceãt homini, credas memor illius eſcæ.
Quæ ſimplex olim tibi federit, ac ſimul aſſit.
Miſcueris elixa, ſimul conchylia turdis.
Dulcia ſe in bilem uertent, ſtomachoque tumultum.
Lenta feret pituita: uides, ut pallidus omnis,
Cæna deſurgat dubia? quin corpus onuſtũ.
Heſternis uetijs animum quoque prægrauat vnà,
Atq; effigit humo diuine parcula auræ.

Pari-

PARI modo & Plí. lib. 11. c. 52. hãc saporum aceruationem damnauit. Homini, inquiens, cibus utilissimus, simplex. Aceruatio saporum pestifera, & cõdimenta perniciosiora. Atqui hic nobis fortasse obtrudet, quispiam plerusque uentri & gulæ mirificè deditos, qui sese à primo statim diluculo ad summam usque ad noctem multo uarioque cibo & potu non impleant solùm, sed etiam distendant, adeoq; cibum cibo excipiãt, & toti sint in cõpotationibus, cùm nihil tñ inde mali percipiant, imò uerò multis incõmodis difficultatibusq; afficiantur, si uel minimum ab ista consuetudine deflexerint. Huic Galenus quidem respõdebit qui in lib. de cibis boni & mali succi cap. 12. ita scriptũ reliquit. Hæc n. quamuis protinus nullam iuuenum corporibus sensibilẽ læsionem inferant, sensim tñ, occulteq; crescente uitio cũiam ætas progressu tpis inclinarit, articulos, neruosque, & uiscera eijs morbis uexant, qui uel difficulter admodum, uel omnino tolli non possunt, neque id quidem temerè: nanque ea pars corporis, quæ natura imbecillissima est, à lædente quodlibet patitur. Quod aũt uitiosi humores morbiq; gignantur, eruditas assidua in causa maximè, siue ea ex boni siue ex mali succi oriatur cibis. Quin Auicen. quoque 31. doc. 2. cap. 7.

idem

ædem cõfirmãs sic ferme inquit: Ille, cui mala nutrimenta concoquunt, nõ gaudeat ex hoc. Noxa. n. etsi ad tps fortasse delitescit, tpis tñ successu sese exerit, & grauissimam certissimamq; neglectæ artis medicę pœnam adfert. Atque hinc adeò pauci eorum, qui iustũ uiuẽdi modũ sectantur, destinatam senectutis metã cõfingunt, sed crudis ex intẽperantia aceruatis succis, podagra, calculo, lepra, carcinomate, febribus alijsq; id genus malis prius torti, uitam cum morte cõmutant. Præstat igitur, vt disertè à Fuchsio nostro scribitur, tpantia & parcitate aĩum corpusq; vegetũ ac sanũ seruare, quam crapulã, crepisq; cõpotationibus. & immoderatione infirmũ morbosum, Deoq; & hoibus odiosum reddere, ac ne illud quidem silẽtio prætereundum hoc loco, quod protracta ad vnam ferè horam mora, ac iustæ cõmanducationis & declutionis gratia comestioni interpositæ laudabilis modò, sed ad tuẽdã etiã valetudinem utilissima censeãt. Cibus. n. qui exactè dentib. manditur, extenuatur, & molitur, ac sensim deinde atque tardè deglutitur, etsi imperfectã ac modicam oĩno aliquam tñ, ut in suo genere ęstimãdã alterationẽ in ore cõsequitur, quẽadmodum li. 3. cap. 7. de natural. facul. Galeno & Auicennæ. 1. 1. doct. 4. cap. 2. visum est. Cęterùm imperfecta

fecta commanducatio vt cõcoctioni cõ tumax est, ita etiã horrorem quendam & insuauitatem adferens, ciborum appetentiam auertit. Mora verò quæ inter edendum, multis ultrò citroque sermonibus collocutionibusq; interpositis, ad duas vel tres horas protrahitur, admodum noxia est, eamq; nocumenta hactenus enumerata sequuntur.

Vltimus versus in quibusdam Exemplaribus hoc etiam modo legitur.

Hæc sint signa tibi, subtilis in ore saliua.

Nec malè quidē. Nam saliua quę subtilis & nulla qualitate infecta, sed pinde quasi aquosa gustui offertur, tum concoctionis, tũ absolutæ sanitatis ēt indicia ostendit, Gal. li. 3. c. 6. de locis affectis teste.

¶ *De Melancholicis & vitandis cibis.*
Caput. VII.

Pers. cæ. PErsica, poma, pira, & lac, caseus & caro salsa,
Et caro ceruina, & leporina, boũina, caprina,
Atra hæc bile nocent, sunt́que infirmis inimica.

Hic recensentur decem ciborum genera, quæ sanguinem serosum & Melancholicũ efficiunt, eoq; infirmis nocent.

Primum,

PRIMVM, persicę de quibus lib. 2. c. 19. de aliment. facult desertè ita Galenus scribit. Ipsorum succus, & veluti caro facilè corrumpitur, prenaq; oīno est. Quocirca (quod quidem facere solent) non sunt post alios cibos mādenda: corrumpuntur. n. in superficie natātia, sed in oībus, quæ parui quidem, sunt succi, verūm humida sunt ac lubrica, & q̄ sub duci facilè quæant, id cōiter tenendum, ea ob hocipsum ante alios cibos esse sumenda. Ita. n. fiet ut & citius subducantur, & alijs cibis viam muniat. Quæ si sūpta postrema fuerit, vnà secum alia quoque corrumpent. Atq; inde sanè patet, hoc dictum de ijs intelligendū persicis, q̄ matura post alios cibos ultima eduntur. Præsumpta. n. stomacho conferunt, ventrem leniunt, & ciborum appetentiā præstant. Dioscorides etiā lib. 1. cap. 130. idem testatur in eum modum scribens: Persica matura tā stomacho, q̄ ventri utilia sunt: Acerba aluum cohibent, sed sicca uehementius. Decoctum è siccis alui stomachiq; fluxionens sistit. Simeō quoq; Sethi de persicis hæc refert. Persica, inquit, quidā in tertio ordine refrigerantium humectantiumque posuerunt, alij in primo, alij verò in secundo, quod etiā certius est Phlegma generant, non facilè concoquuntur, celerrimè in ventriculo corrumpūtur: propterea

rea qui crebrius ad satietatem his utun
tur, in febres incidunt: lędunt & neruos
proprietate quidam. Oportet verò hæc
antecætera cibaria assumere, & super
his meracum bibere. Quę ex his matura
sunt, uentrem ducunt: immatura con-
tra sistunt, eoq; efficacius sicca. Foliorū
succus in potu sumptus, lumbricos uen
tri perimit: idem perficit, si cū folijs um
bilico apponatur. Suscitant quoq; cibo
rum appetentiam persica, prosunt & in
flammato ventriculo, & genitali semini
adijciunt, seroſum tñ sanguinem parāt:
sæpiusq; post unum vel altero mensem
ob putredinem febris tum longiores, tū
etiam difficulter solubiles gignunt.

Illud etiam obseruare oportet, ne su-
per hæc aqua bibatur. His amplius ad-
dit Plin. Valerianus; persicorum folijs
siccis, & in puluere redactis, plagas cruē
torum vulnerum claudi, quam facultā-
tem Serapion ipsis etiam persicis siccis
attribuit. Quanquā autem persica iam
dictis uitijs prædita sunt, quia tñ hu-
mor inde genitus facilè corrumpitur &
putrescit, noxia sunt infirmis, & maxi-
mè si præpostero ordine ac intempesti-
uè sumantur. Infrà cap. 42.

SECVNDVM, poma sine mala: In
quibus, authore Simeone Serhi, multa
differētia est: quęcunq; enim ad stringunt,
frigidum habent & terreū succum. Quæ

acria

acria sunt, frigidũ quidẽ verum tenue illum habent. Medij aũt temperamenti sunt dulcia, q̃ ad caliditatem magis vergunt. Oĩa certè quadã peculiari ꝓprietate neruis nocent, nocent & q̃ matura nõ sunt. Dicuntur & lapidẽ seu calculũ gignere ijs, q̃ ad sacietatem ipsis vtunt̃. Verum vt illa sunt ad . . . . . idest animali deliquia, & cordis debilitatẽ. Spiritum quoq; flatulentum in secunda concoctione generant eoq; infirmis nocent, sicuti de pyris mox dicẽt. Neq; verò ab his solum fructib. sed ab oĩbus ẽt q̃ sanguinem seroso ac ebulliente succo replent, egrotos abstinere conuenit. Eiusmodi plane sunt recentes, & q̃ ante ꝓfectã maturitatem edunt̃, cũ. n. humidius alimentum, ob idq; excrementosius p̃beant, non secus in corpore humano feruent & ebulliunt, atq; vinum, qđ nup ex fructib. vel vuis expressum est, in dolijs, & hoc quidem ob caliditatem ipsis a Sole, cum matureſcerent, ingenitã, quemadmodum li. 4. c. 3. de vsu partium Galenus attestatur. Et hoc certè Auicen. 3. 1. doc. 2. c. 7. teste, commune est omnibus cibarijs, quæ sanguinem seroso succo implent. Porrò & si vero hoc interim spacio, quo mandun tur humectent, ob succi tñ ebullitionem prompte in ventriculo corrumpunt̃, & sanguini putrido gignendo ac

commodatissimi sunt, qua de causa nō temere Auic. 1.4. trac. 2. c. 7. fructus recentes omnes febricitantibus inter dixit. Plura Galenus. lib. 2. cap. 21. de alimen. facul. & infrà, cap. 39.

Pyra. TERTIVM pyra. quæ sanè, perinde vt & alij fructus recentes ac crudi: communiter. hoc possident, vt seroso ebulienteq; succo sanguinē expleāt, eumq; putrefactioni obnoxium reddant: quo fit, vt eorū cibus. Pli. lib. 22. cap. 7. teste, non egrotis solùm, sed valētibus ēt onerosus sit. Inflationes quoq; excitant, & ob id crebrius esitata colicos affectus suscitant. Sed innoxia fiunt, si vnà cum carminatiuis *vulgo dictis*, hoc est, calfacientib. tenuantib. & flatū expellentib. comedantur, vel super his vinum vetus & adoratum bibatur. Quod Galenus lib. 1. c. 26. de alimen. facul. Palam ēt ita scribens confirmat. Quicquid omnibus cibarijs ineſt flatulentum, id per calfacientia & tenuantia corrigitur. Pyris præterea ea facultas ineſt, ut inter cæteros fructus q̄ maximè impinguet, quare sues ipsorum esu magis q̄ quorumlibet aliorum fructuum pinguescunt. Laudatiora sunt odorata, & dulcia, & ex ipsis cocta, quàm cruda, meliora. Coquenda verò cum fœniculo, aniso, sacharo. *Infra* cap. 13. & 39.

QVARTVM, lac hoc. n. facilè cor-

rum-

rumpitur, inq; nidore aciditatem vt in impuro vētriculo transit. Qua propter putrida febre correptis exhibendū non est, quia plurimo calori conuersatū, in nidorem statum abit. Huc accedit, ꝙ in ventriculo febricitantium haud concoquatur, sed potius corrūpitur, adeoq; febres auget. Caput quoq; dolentibus malum est, quod confirmat Galen. qui lib. 3. de alimen. facul. c. 14. lac capiti, ni si quis ipsum habeat admodum firmū, non esse accommodū tradit. Cuius quidem rei causa alia nō est, q̄ quod lac sit nidorosum, ac facilè euaporet: caputq; petat, adeoq; dolorem augeat. Nocet præterea sitibundus, & alijs nonnullis, de quibus Hippocrates aphor. 64. lib. 5. & ibidem Galenus. In phthisi tñ, hectica, & alijs quibusdā passionibus, vt Hippocrates loco iam citato autor est, utilissimè conceditur. Qua de re copiosius infrà c. 34. Quanq̄ autē lac infirmis ex vsu non sit, in sanis tñ ad bonos humores gignēdos, ex ijs præsertim animalib. que bono corporis habitu sunt, probatissimum habetur: Et hoc quidem si in ventriculo & hepate perfectè concoquatur. Tunc.n, mordaces succos, quos cunq; inuenerit, expurgat, qua de causa in urinæ difficultate & acri egestione alui, non solum bibere conducit, sed ēt infernè ꝑ clysterē infundere. Ad acres

Lac. enim & mordaces fluxiones cõmodissimum est, nõ solũ abluens ipsas de partibus infestatis atq; hoc per extersoriam humiditatem q̃ in scoria sui parte cõplectitur, sed ẽt crassitie ac pinguedine sua corporibus oblitum ac inductũ, nõ sint influxũ acrem nudis ipsius allabi. Ad pulmonis itaq; ac intestinorum vlcera, item renum, vesica, ac vteri, & ad papularum eruptiones, & furunculos, & alias cutte asperitudines conuenientissimum est in potu, adeoq; cutem ipsam pulchram ac nitidã reddit. Ad hæc lancinamẽta ex veneni pottione, & quę in vrinę meatu fiunt, cõpescit, Item ad eos qui cantharidas hauserunt, aut buprestin, & in summa ad medicamenta erodentia ac exulcerãtia, & ad hyoscyamum velut peculiare remediũ est. Nã statim resipiscere affectos facit. Cæterùm in gutturis exulcerantibus, quæ cùm alias ob causas multas tũ ex anginis fiũt, & his qui ephemerum sumpserunt, lac gargarisare conducit. Corporib. præterea temperatis, quorum ventriculis nihil bilioſi & phlegmatici humoris insidet, vtilissimum habetur. His enim bene concoctum multum nutrimenti summittit, probum succũ generat, bonã carne longè meliorẽ reddit, & corpus conuenienter humectat: Hoc tũ imprimis cauere debet, qui lac bibe

re

re voluerit, vt interim à reliquis cibis ac potib. abstineat, donec cōcoctum sit, ac successerit. Si. n. ante eius cōcoctionem, alium cibum quis sumat, necesse est & ipsum lac corrumpi, & cibum qui superingestus est. Præstat aūt manè bibere recens mulctū, & tunc plures labores detrahere, quietè ac sensim ambulare, & interim cessare, citra somni admissionē. Qui. n. hoc modò se gesserit, potum lac exercerent, idq; inutilia secum educet. Opus est. n. si q.d aliud, primū acceptum secedere, quo facto aliud bibere. Principio igitur secedit a luo cōmodè purgans, non totam corporis molem, sed quæ in aluo & intestinis sunt partibusq; vicinis. Post hæc in venas defert, optimeq; nutrit, & nō amplius succedit, sed ventrē fistit. Corporib. verò distēperatis infestū inimicumq; est. *In calidiorib. n.* citò in nidorē atq; *bilem, in frigidiorib.* verò *in aciditatem* & putredinem cōmutatur. *Circa electionem* deniq; lactis secundum, pro ipsorum aīalium specie haud paruā esse differentiam. Bonum namq; lac crassissimum ac pinguissimum & concoctu difficile est, & ob id in uentriculo inflatus uertitur, venarumq; obstructionem parit. Liquidissimū aūt ac minimè pingue, est camelorum. mox, equorum, deinde asinarum, mediæ autem cōsistentiæ est

caprarum, hoc crassius ouium. Lac igitur caprarũ, cùm inter cętera lactis genera moderatè se habeat, neq; pingue admodũ, neq; crassum sit, meritò in victus salubris ratione prefertur. Quin & caprarum inter se inuicemq; collatarum, & secundum anni tẽpora non parua differentia est. Earum.n. quæ modò pepererũt, lac liquidissimũ, sed tẽporis progressu magis semp ac magis incrassescit. Aestate verò media, ipsum ẽt in medio suæ naturæ consistit, post id tẽpus sensim iã incrassescit, quod penitus deficiat. Vere aũt vt liquidissimũ, ita ẽt copiosissimũ est. Quo sit, vt eligendum sit lac caprarũ nõ quidẽ prægnantium, sed enixarũ, quę tñ, q̃ ad portũ ipsum attinet, mediocriter se habeãt, hoc est, quæ neq; nuper enixę sint, neq; multũ à partu recesserint: hoc interim non neglecto, vt ipsis ẽt alimenta propria affatim suppetant. Ac ne illud quidẽ silẽtio prætereundũ hoc loco, q̃ lac caprinũ sine melle sumptum, haud citra periculum sit. plerisq;.n. qui purũ illud hausẽrunt, coctũ est in uentriculo in speciem casei: quod quidẽ quum accidit, mirũ est, q̃ aggrauet hominem ad strãgulet. Ob eam causam, lac vbi sumunt nõnulli, ne in ventriculo coaguletur, mellis, aquæ & salis nõ nihil admiscent. Atq; hæc quidẽ hoc loco de lacte sufficiant.

Plura

Plura Galenus lib. 3. c. 14. de alimen. facul. & lib. 10. c. 7. de medica. simpli. facul. & in lib. de cibis boni & mali succi c. 6. Oribasius lib. 4. Sinopseos ad Eustathium c. 12. 18. & 40. Paulus lib. 1. c. 86. & 87 & Aetius lib. 2. c. 9. & 93.

QVINTVM, Caseus quod quidē cū in omni caseorum genere tū de inuterato cum primis intelligēdum est. Hic enim ob coaguli & salis, dum præparatur iniectionē tpis progressu acrimoniā assumpsit, humiditatemq; oēm deposuit, quare seipso ēt acrior ē, & manifestè calidior, atq; ardētior euasit, & ob id ipsum peiores quoq; & crassioris succi, & ęgrius concoctilis effectus est: prę sumptorū quidē concoctionē adiuuat certè, sed ipse difficilius concoquitur. Atque hinc adeò iam vulgo dici solet. *Caseus.*

Caseus est nequam, quia concoquit omnia, se quam.

Nutrimētum habet exile, stomacho nocet, & vbi forte fortuna ī corpore supercalefactus fuerit, quēadmodū diserte Galenus lib 3. cap. 6. de 10. affec. scribit, facile melancholicum humorē parit: recēs flatuosus quidē minus est, sed ventrē magis magisq; siticulosus & flatuosus est, nec ad calculorum in renib. procreationē minus existit noxius. De terrimū pteria eduliū est ijs, quēadmo

dum hoc ipsum Hippocrates. libr. 4. de vict. rat. in morbis acu. aph. 92. clarissimè ostendit, qui se potu replerunt. Grauat siquidem os uentris primumq; corrumpit, & alia deinceps secum corrumpit. Fugiendus igit est eiusmodi, vt qui nihil cõferat, neq; ad coctionem, neque ad distributionem, neq; ad mouendã vrinã, neq; ad ventris deiectionem, ceu vtiq; nec ad succi ꝓbitatem: porrò recens ac mollis caseus, frigidi humidiq. temperamẽti est, & duro siccoq; flatuosior existit, sed eo minus adstringit, minusq; crassi succi est, nihilominus tamẽ ægrè conficit, obstruitq; & calculos gignit. At verò q. inter vtrumq;, recentẽ nimirũ & inueteratũ, glutinosũ & friabilẽ, durũ ac mollem rarũ laxũue & uaridè densum coactum ve medi⁹ existit, quique dulcedine nonulla participat, modiceq; falsus est, neq; lachrimas, cũ inciditur, profundit, neq; tardius a luo secedit, sed odore & sapore iucũd⁹, moderateq; pinguis est, atq; ex bono lacte pulcherrimè elaboratus is vtiq; reliq.s oĩbus longe multumq; præstat. Verùm post alios cibos vltimo loco, & exigua plane copia ingerendus est, alioquin & ipse, nihilo secus ac reliq. casei, ventriculũ grauat, coctionẽ ĩpedit, aluũ cohibet crassos humores, atq; flat⁹ in corpore, lapidẽq; in renib. parit. Solus igitur.

Ca-

Caseus ille bonus, quem dat auara manus.

Plura de hoc apud Galenum lib. 3. c. 16. de alimen. facul. & lib. 10. c. 9. de simpl. medi. facul. in li. de cibis boni & mali succi cap. 6. Paulum lib. 1. cap. 89. & Aetium lib. 2. cap. 101.

SEXTVM, caro falsa. Caro. n. falsè cõdita, atque Sole deinde aut uento siue fumo exarefacta, cuiuscũq; ea generis, uel animalis fuerit, substantia cùm duriore, tum ad coquendum ẽt difficiliore constat, & tardus permeat. Alimentum quoque corpori præbet exiguum & mali succi, ideoq; sanguis inde generatus crassus existit, atq; melãcholicus, ac proinde, si frequens eius usus fuerit, non solùm infirmis, uerumetiam sanis officit, quemadmodum idipsum ex Galeni li. 3. c. 6. de loc. affect. & cõm. 18. lib. 2. apho. & post eum ex Auicen. 2. 1. doc. 2. in fine capitis. 15. apertè colligitur. *Caro falsa.*

SEPTIMVM, caro ceruina, cui & ipsi sane cũ oibus duris & siccioribus carnibus hoc cõe est, ut succum vitiosum, concoctu difficilem, ac melancholicum generet. Id quod Galenus in lib. de renum affec. digno. & medicat. c. 26. clarissimè ostendit, Ceruinam, inquit, carnẽ uitabis, quippe q̃ dura sit, cõcoctu difficilis, & melãcholice. De ea hoc amplius Simeon Sethi scribit: Vnicè cauendum ne quis carne uescatur ceruorum, qui *Caro ceruina.*

per ætatem capiuntur, ꝙ eo nimirum tpe viperas sępè & serpentes deuorent, atq; ideo sitibundi admodũ fiant. Attamẽ, cùm naturę instinctu edocti nouerint sibi futurum exitio, si ante illorũ concoctionẽ aquam hauserint, fortiter sitim tollerant, eaq; incenduntur. Ceruorum igitur carnes eo anni tpe uenenosæ ac valdè noxię sunt: & idcirco ob saruandũ, nequis eis per ætatẽ ueścat. At verò hyeme tuti⁹ sumunt, melius q; ab innato calore superatur. Nisi n. probe concoquãtur, crassum humorẽ generant, iecurq; & splenem obsepiunt obstruuntq;, Quinetiã corpus tremulum atq; infirmum cuadere ex frequenti & immoderato eius usu traditur.

Caro leporina.

Octavvs, caro leporina. Hanc Paulus Pśellus, & Rhazes inter cibaria atram bilem gignentia connumerant. Simeon Sethi, quasi colligens. quęcũq; à veteribus dicta erãt, in hunc modum de ea scribit: Leporum carnes, his qui exiccare corpus volunt, sunt valde vtiles. Qui uerò temperatura sunt siccior, minus conferunt sanguinem. n. crassarum partium & malãcolicũ gignũt, aluum cohibẽt, & vrinam proritat. Qđ si tñ probè concoctæ fuerint, non oĩno male nutriunt. Contrà verò, obstructionẽ hepati ac spleni efficiũt, pulmoniq; nocent, & immedicis torquent vigilijs:

Isaacus

Isaacus in diætis uniuersalib. leporinā pro pharmaco potius q̄ alimento habē dam censet. At nec hoc quidem ignorā dum, q̄ tū hæc caro, tū ceruina quoq; si fuerunt animalium ętate declinātiū, simpliciter sint euitandæ. Si quis tñ comedere oīno expetat, ei sane partui partes propinquiores sunt eligēdę, quo nimirum naturalis earum siccitas ab ætate temperetur. Eadem rōne & pinguiores longe cæteris antecellunt. Siccitas namq; pinguedine correcta ad mediocritatem in eiusmodi aīalib. inflectit. Verum de hac ipsa loáne Manardo lib. 13. epist. 4. diligentius nemo differuit.

Caro bouina.

NONVM, caro bouina: circa quā notandum in primis, & fęminam ipsam, quæ vacca dr̄, & vtrumq; marem, tam eum, qui castratur est, quā cum ēt, qui integer ad speciei ꝓpagatione reseruatus, taurus nominatur, cōi hac bonū appellatione significari. Atq; hi sanè non parum inter se ætatis rōne differunt. Extremę nanq; ętates, vt in alijs nō paucis, ita in his quoq; vitiosæ sunt. Mediæ verò optimæ & saluberrimæ. Vitulorū igitur recens editorum caro nimis mucosa & excremētitia est. Bimestres aūt, quiq; paulò ultra citrà ve eam ætatem cōsistunt, tęperamēto uiciniores sunt, & carnes habent ad cōcoquendū perfectis bobus p̄stantiores, & multū alimē-

ti corporibus exhibent boniq; ſucci habentur. Profectiores uerò qui tñ florentem ætatem nondũ attigerunt, tẽperamẽto sũt q̃ ſenes minus ſicco, magisq; ijs iuuenib. conueniunt, qui bono ſunt corporis habitu. His prædictæ ętatis boues ualẽtius quidem alunt, ſed ægrius tum cõcoquũtur tñ in mẽbra diſtrahũtur. Porrò ad ſenium uergentium, atq; ipſorum ẽt ſenũ carnes duræ, ſiccę, neruoſæ, cõcoctioniq; rebelles ſunt, & melancholicũ humorem efficiunt, ſoliſq; uentriculos habentib, calidiores, atque illis inſuper, qui uehementer ſeſe atq; immoderatius exercẽt, cõcedi poſſunt. Quod libr. 4. de uict. rap. in morb. acu. apho. 99. Hippocrates ẽt ita ſcribens atteſtatur. Bubulæ carnes melãcholica, ꝓpritant græco. Nempè horum natura inſuperabilis eſt, nec quiuis uẽtriculus eas cõcoquere põt. Galenus quoq; li 3. cap. 1. de alim. facul. idẽ ijs ferè confirmat uerbis. Carnes bubulæ alimentum quidẽ & ipſę corpori ſuggerunt nõ mediocre, neq; diſſipatu facile, & ſanguinẽ tñ generant, quã conueniat craſſiorem. Quod ſiquis tẽperamento naturali melãcholicus magis fuerit, affectu aliquo melancholico prehẽdetur, ſi largius his uẽcat. Affectus aũt melancholici ſunt, cãcer, elaphas, ſcabies, lepro, febris quartana, & q̃ peculiari nomine melãcholia nomi-

nominatur. Lien itē quibusdā à tali suc co intumescit: quā rē cachezias, i. prau⁹ habitus, & hydropes sæpe numero con sequitur. Cęterū qua ratione incōmodis, quæ frequentiorē earum usum excipere solent, prouidendum sit, Inculenter & perspicuè. Simeon Sethi in hunc modū scribens edocuit: Si quis eas edere uelit, summaq; cupiditate appetat, uel cogatur ētiis medeatur nocumēto, qđ inde futurū speratur, acero & alijs cum ruta intingens. Idem quoq; autor est, earundē iure siue brodio, ... Græcis appellato, fluxus uētris ex flaua bile cohiberi.

Vaccinæ, cùm præter succi prauitatē ēt sexus ratione frigidiores sint, meritò à sanitatis tutela eximuntur, non tñ ab eis, quēadmodū nec ab alijs, quæ hactenus dicta sunt, ex toto abstinendū est: sed omnibus interdum, optimis uerò, quantum fieri pōt, sæpius utēdum.

DE CAPRINVM, caro caprina: de qua idē ferme qđ de bouina dicendū. Hœdi. n. perinde ac uituli, carnes ad conficiendum perfectis capris meliores, & tuendę ualetudini accōmodatiores hñt. Moderatè nutriunt, sanguinemq; tenuem & humidum gignunt: Præstantiores & probioris succi sunt lactentes adhuc, & maximè si neq; tenelli admodum, neq; natu- *Caro caprina.*

natu grādiores fuerint. Simeone Sethi rufos & glaucos. Rhazes verò rubros in nigrum inclinantes, ac pingues prefert Baldacho fęmillæ q̄ masculi carnē temperatiorem, & siccitate remotiorem esse, placet. Mirificè calidis & siccis temperaturis, atq; insuper delicati & ociosę uitæ dediti, & conferunt. Hirci carnem quidem habent minimum humidam, pituitosam, ac lentam, ob fœtorē tamen ingratā, & stomacho inimicam, ægrè cōcoquitur, & ad succum bonum generandum parum idonea est. Hanc sequitur arietum, pòst taurorum. Porrò in ijs oībus carnes castrorū sunt præstantiores: senum aūt pessimę. Caprina in tota ualetudinis cura obseruationeq; uitanda est. Nā Hippocrate libr. 4. de uict. ratione in morb. acut. teste, habet mala. quę in bubulis sūt oīa, & crudita tem. estq; flatuosior, & ructū magis generat: acris est, malumq; succū efficit. Ineunte tñ ętate, & circa eius medium caprę melius agunt, longeq; seipsis inclinato præstantiores euadunt. Tunc. n. arborum & fruticum surculi & germina, q̄ ijs maximè idoneum p̄bent alimoniā, frequentissima sunt. Ac proinde habitiores ēt, ac pinguiores, nobisq; alendis accommodatiores fiunt. Quod aūt alimonia ad carnis bonitatē plurimū possit, argumēto sūt euidētissimo vulpes,

Arietina.

qnæ

quę autumno probatissimã ob vuãs hã bẽt carnẽ. Sic passer & ficedula p̃ idem tp̃s maximè laudabilem carnẽ obtinẽt. De caprina plura Galenus lib. 3. cap. 1. de aliment. facul. & de attenuante diæta c. 6. & comment. 101. & 102. in lib 4. Hippocratis de vic. rat. in morb. acut. & Paulus liber. 1. cap. 84. & Actius lib. 2. c. 119. Atq; hactenus quidem de cibis & carnib. uitandis. Exigit nunc ordo, ut de electione alimẽti, quod partim à iã dictis partim verò ab alijs q̃ busdã animalib. sumitur, nõnihil ẽt dicatur. Siquidẽ de eo haud parua inter ipsos artis medicę scriptores controuersia est. Galenus. n. ut & alii non nulli, porcinæ palmam uetulit. Rhazes verò, Auicẽna & Auerroes hędinam prætulerunt. Sũt etiam quib. vitulina præstantior uidetur. Porro electio hęc & p̃stantia multiplicetur attenti põt. Et primo quidẽ ratione tum similitudinis, quã cũ humanis obtinent carnib. tum maioris. quoq; & discussu difficilioris alimenti. Quo sanè modo porcina cęteris oĩbus longè antecellit. Maxima. n. illi cum humano corpore similitudo ẽ, quẽadmodum Galenus lib. 3. de alimen. facul. c. 1. diserte ijs uerbis ostendit. Suillæ carnis similitudinẽ cum humana ex eo poteris intelligere, quod quidam carnes humanas pro suillis sine ulla in gustu vel

olfa-

olfactu suspicione comederunt: id.n. ab improbis hospitibus, & alijs quibusdã factum fuisse, iam compertum est. Idẽ lib. 10. de simpl. med. fac. ca. 2. Sanguis, inquit, suillus humano maximè tempe rie similis est. Siquidẽ & carnes suũ humanis sunt similes Comperti.n. sint hospites & coqui cõplures, q̃ humanas carnes pro suillis uenderẽt: tametsi qui eas ediſſent, nullum oĩnõ discrimen ꝓcipere potuerint. Quin & ipse narrantes audiui uiros fide dignos, sese ĩ diuersorio publico ius esitasse delicatum cũ carnibus suauissimis: cæterùm cum iã pene saturi essent, inuenisse digiti partẽ anteriorem, q̃ uidelicet ad unguem est, quo perculsi ac metuentes eos qui agebant in diuersorio, ne, ſ. se quoq; uorarent, ceu ei rei assueti, protinus quidẽ illinc exire, ac uomitu redditis quæ ederant, ita iter denuo ingressi sunt. Sed & in ipso facinore homines mactantes deprehensos, non itẽ multò post referebant. Itaque iure quispiã existimet suillã carnem humanæ esse simillimã. Quod deinde suillam carnem ualidissimè nutrire diximus, hoc Gal. lib. 3. cap. 1. de alimen. facul. in eum modum scribens cõfirmat. Oĩum ciborũ suũ caro potẽtissimè nutrit. Cuius rei athletæ certissimũ tibi præbent indicium. Si.n. parib. exercitationibus parem molẽ alterius cibi

pridiæ

pridiæ totũ diem cõmederint, postero die statim sentient sese redditos imbecilliores. Quod si plurib. deinceps dieb. id fecerint, nõ imbecilliores mõ verum etiam alimenti penuria macilentiores palam cõspiciuntur. Idem li. 7. metho. meden. c. 6. ijs etiã testãtur verbis. Omnium, quos nouimus ciborũ, maximè nutriẽs suilla caro est. Quin & ipse Hippocrates lib. 6. epidem. pa 3. aph. 4. quũ iã corpus ex multis exercitijs cõciderit. suilla carnes assatas exhibere præcipit. Porro alimentum, qđ inde sumit̃, firmum esse, neq; dissipatu facile, satis cõ firmat Galenus in lib. de attenuãte diæta, c. 6. Vbi sic scriptum reliquit, Suum domesticorum caro oĩum aliorum ciborum firmissime nutrit. Multũ. n. in seipsa hẽt lentorem tũ ꝑꝑ vitã desidiosã, tum ꝑꝑ cibi humidioris affluentiã. Et similiter in lib. de renum affec. dignot. & medic. c. 26. E pedestrib. optimi succi est caro suilla, & hominib. maximopere familiaris, maxime q; tum nutribilis, tum corroborãs ob id q̃ diuti⁹ ea victitãt, iecoris & renum obstructione corripiunt̃, quib. hæc à natura astrictos meatus habent eoq; longiori ab ea interuallo abstinendum. Quia verò gutinosum, vt dictum est, & crassum succum generat, ideo Hippocrates assatam exhibere iussit. quo nimirũ uiscositate

sitate ac crassitie ab ignis caliditate nõ nihil cõsumpta, minus humida ac glutinosa edatur. idem lib. 4. de vict. rat. in morb. caut. aphor. 103. eiusmodi carnem absq; pelle, hoc est, cute mandendam esse docuit. Cutis. n. animalis vtpote frigidior carni similiter cõcoqui nata non est. Quæ aũt ob assationem ambusts est, tum ad succi bonitatem, tum ad concoctionem inhabilis existit, choleramq; parit p̃p̃ eam quę huic accidit acrimoniam. Ibidẽ pinguissimã quoq; suum carnẽ, ea, q̃ medij & bene carnosi habent, deteriorẽ existimat, suspitionẽ humiditatis habẽs. ob q̃ pinguedo omnis carne sui generis deterior, tũ ad cõ coctionem, tum nutritione existit. De suilla hoc amplius Galenus in libro de cibis boni & mali succi c. 4. Suilla caro, si exactè in uentriculo concoquatur, tũ in sanguinẽ à iecinore conuertatur, probatissimos humores gignit. Quod intelligendum utiq;, non de carne suũ vetustissimorũ: ea. n. ob siccitatẽ & duritiem ægrè concoquitur, ad succũ vitiosum generat: neq; parculorũ lactentium: nẽpe hi terrestrium ferè oĩum, q̃ uorant homines animaliũ maximè humidã & incrementitiã obtinẽt carnem. Atq; eã ob rem plurima inde generatur pituita. Sed ætate mediocriũ, anniculorũ videlicet, vel bimorũ. Idem

Ga-

Galenus ēt libro paulò antè citato, capite duodecimò atteſtatur. Ex animantibus, inquiēs, quorum natura ad bonos humores gignēdos aptiſſima eſt, & ſues mediocris ætatis habentur: qui.n. ad ſummum creuerint, hominib. vigentis ætatis, ſeq; exercentib. qui verò adhuc increſcunt, iis, quorum ætas inclinat, idonei ſunt. Caro ex porcellis paruulis excrementis ſcatet. Quare & pedeſtribus animantibus ſuilla caro probatiſſimus cib. eſt. Et hoc quidē tametſi in vtroq; genere, tam domeſticorū, q̄ agreſtinū verè dicatur, agreſtes tñ à Galeno longè cæteris anteferūtur. Atq; hinc adeò in libro de attenu. diæta c. 6. ſic inquit: Apri ſuibus domeſticis in cibo ſunt anteponēdi. Et lib. 8, meth. meden. c. 2. Ex ipſis ſuillis carnibus optima eſt montana. Cuius cauſam Galenus lib. 3. de alimen. facul. c. 13. hanc eſſet tradit. Domeſtici inquit, ſues temperie humidiores ſunt, q̄ agreſtes tum ob aeris, in quo degunt, humiditatem, tum uerò ob uitæ ignauiam. Qui uerò in montib. degūt, multū exercentur, ac fatigantur: præterea in aere ſicciore viuunt, quapropter eorū caro eſt durior, nulliusq; prorſus pinguedinis, aut pauciſſimę particeps & alimentum, quod inde prouenit, minus habet excrementi; cōtra excrementitiū eſt, q̄ à domeſticis ſumitur. Neceſ

ſe

se igit̃ est, alimentum eiusmodi nutrire valentius, q̃ alterũ, succumq; gignere multò meliorem. Addit p̃terea Auicenna lib. 2. Cano c. 146. eosdem hyeme meliorem sanguinis habitum cõsequi, lõgeq; seipsis in cibo euadere præstantiores Ex omnib. hactenus adductis, satis iã liquet, hominib. ætat florentibus, fortib. sanis, & quãlibet fortem ac vehementem actionem obeũtib. vtpote fossorib. agricolis, messorib. cæterisq; id genus operarijs modò ab oppilationibus puri atq; vacui sint, ac deniq; ijs ẽt, qui impinguari cupiunt, suillã potissimum adhibendã. Ad eiusmodi n. corporum cõseruationem alimento plurimos firmo, atq; ægrè dissipabili opus est. Rectè itaq; Rhazes lib. 3. ad Alman. c. 9 Crassa, inquit, caro multũ sese exercentib. conuenit, ijs vero, qui vitam in maiori ocio ac quiete degunt, subtilis & extenuans. Quod Auicenna quoque 3. 1. doct. 2. c. 7. ita fermè scribens confirmat. Vehementer sese exercẽtes multoque labore fatigati, firma magis & crassa alimenta requirunt.

Secvnda vero carnium electio a temperamento, cõcoctione, & succi inde geniti probitate sumit̃, atq; ea quidem ratione hœdinè longe cæteris præferuntur. Nã vt Rhazes loco paulo antè citato autor est, temperatura sunt mediocri,

diocri, nulli⁹ prauitatis participes, fac
le cõcoquunt, tum sanguinem quoque
inter-subtilem & crassum. calidũ ac fri
gidum temperatũ efficiũt. Illis ĩ, qui
multum exercentur, in cibo minus ido
neæ sunt: siquidẽ alimentũ, quod cor-
pori summittũt, forti exercitio, siue la-
bore celeriter discutiũ. Iuuenib. tẽpera-
tis mediocri exercitio vtentib. quemad
modum ex illis quoque de quib. suprà
dictũ est, magis cõueniũt. Porrò quẽad-
modũ hac rõne inter animalia domesti
ca caro hędina præstantior est, sic inter
agrestia quoque capreoli facile primas
obtinent: post hędinã aũt secundũ locũ
arietina sibi uẽdicat, si quid Rhazę atq;
Auerrhoi credimus. Quorum ille qui-
dem lib. 3. ad Alman. c. 9. ita scriptũ re-
liquit. Caro arietina q̃ hędina crassior
est, viresq; magis auget, sed plures effi-
cit supfluitates; in bonitate ĩ hędinã
sequitur carnem. Hic vero lib. 5. suorũ
collecta c. 32. de eadem hæc se hæc ferè
prodidit. Post carnem, inquit; hœdinã
est arietina, atque ita oẽs propè medici
sentiunt, præter Galenum, qui arietum
carnes abominatur: persuasum. n. ha-
bet, uitulinam arietina longè melio-
ris esse nutrimenti. Sed Galenus for-
san hanc præstantiam ex eo attendit,
q̃ uitulina plurimum nutriat, & nutri
mentum eius ægrius dissipetur, Arie-
tina

tinaverò insignis humiditate ꝑdita fit. Nam humidus alimẽtum, & distribuitur, ita ẽt discutitur celerius. Locus Galeni, quem Auerrhoes citat, est (ni fallor) in libro de cibis boni & mali succi c. 12. verba Galeni sic habent: ex pedestribus animantibus caro suilla probatissimus cibus est, deinde hœdina, mox vitulina. Agnina verò humida, tum lẽtorem, mucoremq; in se habere censetur. Quod idem in libro de attenuante diæta c. 7. velut repetens inquit: Ex terrestribus animalibus, hirci & arietes, & genus omne ouiũ, ac caprarum nõ vndequaq; laudabilis sunt alimenti. Solis aũt hœdis innoxiè vtare. Agnorũ esus propter insignem humiditatem est fugiendus. Ex quibus vtiq; locis fit hoc ẽt perspicuũ apud Rhazẽ atq; Auerrhoẽ, agnos masculos qui aliquãtulum increuerint, per arietes esse intelligendos. Id quod ipsemet Auerrhoes his verbis cõfirmare vr. Magna pars Medicorum laudat carnes arietum iuuenum, &c.

TERTIA, demum carnium electio siue præstantia in eo sita est, vt neq; insuaue, neq; mali odoris, neq; glutinosum quicquam gustu representent. Tales aũt imprimis vitulinę sũt, quẽadmodum Auerrhoes loco citato ijs ferè verbis ostendit. Carnes inquit, vitulinę bonę sunt: minus. n. q̃ boum ętate declinã

tium

tium carnes habent tum viſcoſitatis, tũ frigiditatis, ac ſiccitatis, tũ odore quoque ceteris carnib. ſuauiores, & iucũdiores ſunt. Quę certe conſideratione ipſis ēt hędinis prę ferũtur. Siquidē in coctura hędinarum muccago, hoc eſt, lētor, ſiue viſcoſitas quędam deprehenditur, quæ in vitulinis nō apparet. Hędinę tñ vitulinę ſucci probitate p̄ſtant, Ex oīb' quę hactenus adducta ſunt, liquido iā conſtat, non eſſe tantam inter Medicos de carnium electione cōtrouerſiā, quāta prima facie apparet. Hoc quoq; ſcire in vniuerſum oportet, quod ſiccorũani malium carnes in prima ætate, quæ humidior eſt, præſtātiores ſint, & minori, momento conficiantur. Cùm verò adoleuerint, ob ſiccitate ægrè concoquantur. Contra humidioribus animalibus carnes, pgreſſu tpis cōſumpta humidi tate ſuperflua, aptiores & ad cōcoquendum & ad nutriendum fiant. Quod Galenus ēt lib. 3. de aliment. facul. cap. 1. in hunc ſcribens modum innuere voluit. Iis, inquit, animalib. quæ natura tēperamento ſunt ſicciore, adoleſcens ætas ad mediocritatem ipſam cōfert: humidiorem verò natura, quod ſibi ad probam ac conuenientem tēperiem deeſt, id ab ętate florenti adſumit. Nō modo itaq; vituli carnes habeur ad conficiendum perfectis bobus p̄ſtātiores, ſed ēt

hœdi-

hœdi capris : velut contra uerueces anniculi agnis lactentibus,& porci accicu li vel bimi poculis paruis.Hioc non temerè ab Auicenna.3. 1. doct.2.c.7. dictum est.Oportet vt cibus, nimirùm sanitati conueniens , sit , qualis caro est, præcipuè hœdorum, vitulorum lactentium, & agnorum anniculorum.

Ex quib.oĩbus sequitur tandem, carnes hircorum,caprarum, arietũ, ouiũ, boum, atq; verrium antiquorũ,nõ vndequaq: laudabilis esse alimẽti.Carnes verò vitulorum iuuenũ, agnorum anniculorum,& maialium anniculorum vel bimorum valetudini tuendę esse accõmodatissimas Hoc quoq,ignorandũ nõ est,q carnes naturali tẽperamento sicciores,sint exliandæ : quò nimirũ ab aquæ humiditate contemperentur. Elixatio.n.siccitatem tẽperat.Humidiores verò assandæ, nẽpè ut earum humiditatẽ ab ignis calore attenuata nõnihil atq; imminuta, mediocritatẽ cõsequantur. Assatio.n.ex Galeni sñia,humiditatem moderetur.Quo fit ut carnes leporum, cuniculorum, ceruorum, boum,& caprecolorum elixæ: porcellorum verò aut veruecum assæ sint pferendæ.Eadem ẽ ratione in ætatibus, temperaturis atq; anni constitutionibus humidis, siccio res & assæ carnes magis cõueniunt : In siccionibus uero humidæ atque elixæ

¶ De

¶ De cibis bene nutrientibus. Cap. VIII.

OVa recentia, vina rubētia, pinguia iura,
Cum similia pura, naturæ sunt tualitura.

Tria alimētorum genera exigua mole plurimum nutrientia his uersibus cōprehenduntur.

PRIMVM, oua recentia: de quibus Galenus lib. 3. de alimen. facul. c. 21. in eum scribit modum: Oua recentia ueteribus plurimum præstant: quippe optima sunt recentissima: uetustissima autē pessima. Quæ uerò in horum medio sunt, proportione recessus ab extremis, bonitate, aut prauitate iter se differūt. Idem lib. 1. aph. cōment. 4. oua inter alimenta pleni uictus numerauit. Quam sniam Auicenna quoq; cū aljs plerisque locis, tū maximè 4. 1. c. 1. ijs fere uerbis cōfirmat. Quandoq; est nutriens paruæ quantitatis plurimo reficiens alimento eius generis sunt potissimùm oua & testes gallinacei, quorum fere nutrimentum cum ipsorum pensatur pondere. Porrò ouorū multæ inter se sunt differentiæ. Et prima quidē penes propriam substantiam. Gallinarum. n. perdicū, & phasianorum iuuenum ac pinguiū omnibus præstant, & ad uictus salubris ra

Ouorū differētiæ.

tionem accomodatissima sunt: anatum verò, anserum, pauonum, struthiocamelorum & similium deteriora habentur. In figura quoq; ouorum aliquod bonitatis discrimen est, pauula. n. oblonga & candida reliquis, succi probitate excellere creditur, id quod vulgatis etiam hisce versiculis comprobatur.

Regula presbyteri iubet hoc pro lege teneri,
Quòd bona sint oua, candida, longa, noua,

Quin ab Horatio quoque hoc obseruatũ esse ẽt Plinius meminit, qui lib. 10. natural. histori. c. 52. ita scriptũ reliquit, Quæ oblonga sunt oua, grationis saporis putat Horatius Flaccus. Locus est li. 2. Sermonum, Satyra. 4.

Longa quibus facies ouis erit, illa memento
Et succi melioris, & ut magis alba rotundis.
Ponere.

Candida præstantiora dixit, atq; eius rei, vel inde. certissimum indicium colligas, q anatũ, & anserũ oua plus aqueæ naturę possideant, pallidioraq;, & ob id cibo minus idonea sint. Quanquã verò oua per se quidẽ salubria sunt, coctura tñ ratione non parũ immutantur, adeo vt interdũ insalubria fieri possint. Nam quędam diutius coquuntur, alia ad mediocrem viq; cõsistentiam, alia in aqua couſq; duntaxat, dum incaluerint, lixantur. Secundũ quas differentias, alia quidem ἑφθὰ. i. cocta vocãtur: alia τρομπτὰ

id est,

id est, tremula, alia vero rotita, i. sorbilia. Tremula itaque, hoc est quæ eatenus per coctione inspissantur, ut in manu tenentis in testa siue putamine suo tremere uideantur, oium sunt præstantissima, plurimũ alimẽti & optimi succi corporibus exhibẽt, facillimeq; tum concoquuntur, tũ distribuuntur, & sanguinem cordi q̃ maxime congruentem generant. Quare ijs cum primis qui ex morbo debiles adhuc sese colligunt, senibus, & imbecillibus conueniunt, præcipuè uerò eorum uitelli. Quod Auicenna quoque in libro de uiribus cordis Tract. 2 c. 3. Vbi ex professo de quis agit, sic ferme scribens cõfirmat oua, tametsi cordis medicina non sint, ad refectionẽ tamen eius adsciscuntur. Nam ipsum valde corroborant, & potissimùm eorũ vitellium modo sumantur ex quis bonę carnis auium, velut gallinarũ, perdicum, ac phasianorum. Eiusmodi autem temperatura constant mediocri cito in sanguinem conuertuntur, & post transmutationẽ parũ superfluitatis relinquunt, sanguis aũt inde genitus est subtilis ac clarus, cor maxime corroborãs, quo sit, vt onorũ uitelli in dissolutione substantiæ spiritus, & imminutione ipsius sanguinis uitalis, ceteris alimẽtis iure præferantur. Sorbilia aũt oua tremulis minus quidem nutriunt, sed facilius sub-

ducuntur;& faucium aſperitates ex vociferatione. aut ex humorũ acrimonia leuigãt:humorum quoq; lentorẽ in pectore pulmoneq; incidunt. Oua verò immoderatio recoctura penitus denſata.quę Græcis; ἐφθὰ vocari diximus,& ad coquendum ſunt difficilia, & tardi tranſitus,craſſiusq; alimentum corpori tribuunt.Porrò iiſdem ex vario præparationis modo maior adiungitur, aut bonitatis, aut prauitatis occaſio: nam hæc quidẽ aſſantur,alia elixantur,nonnulla friguntur,quędam deniq; in iure coquuntur. Aſſa igitur elixis craſſioris ſunt ſucci, ac difficilioris concoctionis eorũ.n.genuina humiditas à foci calidi tate depaſcitur.atq; hinc ſanè eouſq;aſſata,donec adurantur ad tetrũ odorem. reddant.venenoſam qualitatẽ induunt, quemadmodun Marſilius Ficinus in li. de vita cœlitus comparanda c.22. diligenter admonuit.Solent aũt bifariam aſſari. aut cum putamine feruentibus cineribus integra obruuntur, aut in teſtis ſuis ſtanguntur. Quorum hæc quidẽ deteriora ſunt. Illa uero rurſus duobus modis parantur: aut. n. tota cinere cooperiuntur, aut ex parte nuda ad prunas collocanť Quæ cinere tota obruuntur peiora euadunt, quia dẽſata undiq; à circumfuſo igne extima parte, fumorum exhalatio intercipitur. Nuda uerò

prunis

prunis imposita fumos exhalant, depurantur q;. Elixa assis præstantiora sunt: nam aquę humiditas, ne foci caliditate exiccent, obsistit. Parant & hæc quoque dupliciter. Vel.n. integra caldarijs supernè infusa elixantur, vel ex testis fractis in aquâ ferme feruidam cõiecta coquuntur. Quorum illa quidem, vbi penitus incrassata fuerint: deteriora habentur: testæ.n. quo minus crassities eorum attenuetur, ac fumi dissipentur, obstant & impediunt: sed si ab igne, cùm liquidum aduc coactum densatumq; nõ sit, auferantur, meliora fiunt. Hæc vero calorẽ penetrat, crassitiemq; attenuat, & odoris insuauitatem auertit, vnde cęteris oĩbus laudabiliora censentur. Lõge verò seipsis meliora adhuc redderent, si ad mediocrem consistentiam coctis, confestim q; à foco summotis acetti nõ nihil cũ butyro & croci momento commistum inspergeret. Quę verò, ἐπιτῶν ταγήνῳ. i. in sartagine spissantur, atque ob id ipsum ταγηνιτὰ. i. frixa nuncupantur, pessimum habent oĩbus modis alimentum, tardeque transeunt. Nam interim dum in uentriculo concoquuntur, in nidorẽ ac fumũ abeũt, secum q; admistos cibos corrumpunt, & succus inde prognatus, non solùm crassus, verumetiam prauus atq; excrementitius est. Quaptopter inter deterrimas earum

rum rerum habentur, quæ concoqui ne queunt. Iis verò nocentiora adhuc fiũt, quæ in vetere & ferrea sartagine frigun tur. In iure deniq; cocta, Isacco in dietis uniuarsalibus teste, locum inter assa, ac ea, quæ in aquam feruidam conjecta coquuntur, medium obtinent. Porrò quæ πλικτα. i. suffocata appellantur, elixis & assis sunt meliora. Ea Galenus ad hunc modũ parare docet: Vbi ipsa oleo ac garo & pauco uino cõsperſa fuerint, uas quo continentur, cacabo aquam calidam habenti inditur: deinde vbi ipsum totum supernè obturatum fuerit, ignis substruitur, quo ad oua mediocrẽ habeant cõsistentiam. Quę.n. supra modum fiunt crassa, elixis & assis sunt similia. Quæ uerò ad mediocrem crassitiem peruenerunt, melius q̃. dura cõcoquuntur, & alimentum corpori dant præstantius. In ipsis quoq; ouorum partibus discrimẽ est. Vitellus namq; sicuti à Rhaze lib. 3. ad Almanso. c. 14. scribitur, in caliditate temperatus existens optimè nutrit. Albumen verò frigidum & glutinosum est, ægrè concoquitur, & sanguinem paruum generat, eaq; ratione adducti nonnulli, albumen debilioribus exhibendum negãt. Vitellus quoq; proprietate quadã substantiæ facile inflãmat, & in fumos abit, quo fit, vt in febribus & ægritudinibus calidioribus

non

non nisi probè alteratus, exhiberi dēat. Alteratur autē ex Ioannis Michaelis Sauonarolæ sententia, ad horas plus minus sex in aqua frigida infusus. Simeon Sethi hoc quoq; addit. Oua proprietate quadam peculiari εὐφυΐαν. i. ingenij fœlicitatem & bonā habitudinē tribuere ijs, qui κατὰ νόματος λόγα τέρων ταυρου καὶ βουτύρου, hoc est, cum textura filiarum tauri. i. melle & butyro assiduè esitauerint. Sed Galen. lib. 5. de sanita. tuen. cap. 8. de cibis, ex quibus obstructio incidit, mentionem faciens, senes hortatur, à multo ouorum esu abstineant, quod ni mirum crassum lentumq; succū creent. Qui utiq; locus non simpliciter de omnibus ouis intelligēdus uenit, sed de ijs, quæ uel elixa, uel tosta penitus, dessata sunt: ité de frixis & ueteribus. Leonhartus Fuchsius hunc Galeni locum in Græcis exemplaribus corruptum putat, & pro ὠῶν legendū esse ὄρων. i. sorborū, ὄρα enim καὶ ὄρια Græcis, Galeno lib. 8. de simp. medicam. facul. c. 13. teste, sorba sunt, quę certè, ut idem tradit, adstringentem atq; adeo obstruentem facultatem obtinent. Leontius apud Constantinum Cęsarem lib. 14. de agricultura c. 17. ēt modū tradit, quo oua diu à corruptela seruabis, hyeme quidem in paleis, æstate in furfuris. Alij aqua abluta oua sale tenui intingūt, & sic conseruāt.

Quidam ad tres aut quatuor horas in muriam tepidam mergunt, deinde extracta in furfures aut paleas deponunt. Attamen ei, quod in muriam aut salem impositum est, pars aliqua decedet. Cæterum plenum ouum, aut nõ plenum, cognosces ex immissu in aquã: defectuosum enim innatabit, plenum deorsum demergẽt. Eadẽ ẽt à Columella de re rustica lib. 8. c. 6. & à Plinio lib. 10. c. 54. & 60. prodita sunt. De ouis plura Gale. lib. 3. de alimen. facul. cap. 21. & in lib. de cibis boni & mali succi, cap. 7. Paulus lib. 1. c. 83. & Aetius libro 2. c. 132.

SECVNDVM, vina rubentia: vbi ante oĩa sciendum, vinum quidẽ ex eorũ esse numero, q̃ nostrum corpus alunt. Nã si modo quicquid alit, alimentũ est, vinũ etiã in genere alimentorum est ponendum. Verùm p̃ magna eius secundũ colorẽ differentia est. Nam hæc quidem alba sunt, alia rubra & clara, nõnulla rufa, siue, vt vulgo dicunt, citrina. quædã verò nigra. alia rursus medium inter hæc obtinent. Ex quibus oĩbus alba cæteris tum imbecilliora ac minus calida habentur: tum minoris ẽt alimenti: nõ ergo ab re capiti neruisque noxia sunt. urinam cient, & meatus aperiunt. Quòd debiliora sint, manifestissimum omnibus fit ex ijs, q̃ Galenus cõm. 1. in tertiũ librum Hippocratis de victus ratione

Vini differentia.

in

in morbis acutis scribit, inquiens: Vinū potens vehementer celeriterq; corpus calfacit, caputq; ferit. Imbecillū contrario agit modo. Cùm igitur minus & calfaciat & caput tēret, necessariò ēt imbecillius erit. Qđ deinde minus calfaciāt, idē cōm. 6. in citatū Hipp. lib. clarissimè ostendit. Nēpe, inquit, ex uinis albis nullū ualenter calfacere pōt. Quod. n. summè calidum est, id continuò & flauū existit, ueluti & quod ab ipso est fuluum, Mox ab his rubrū, & deinde dulce. Albū aūt minus quidē his oībus calfacit. Qđ verum utiq; experientia cōprobabit, si uina eiusdē inter se territorij comparentur. Nam inter uina rubra & rufa Gallica nōnulla albis quibusdā alibi natis longè & potētia & caliditate inferiora reperias. Quare eiusdem territorij uina inter se conferenda sunt. Quòd verò uina alba minus q̄ reliqua alant, declarat ipsorum natura prēterea Galenus cōm. 11. lib. 2. apho. idipsum in eum scribens modū cōfirmat: Vina aquosa (sic aūt nominant alba & tenuia) sicut aquæ similē formā hēnt, ita ēt uim: quare urinā cient, & minimū nutriunt. Idē cōm. 18. eiusdē lib. Vina, inquit, aquosa exiguū præbēt corpori alimentū. Sunt aūt hæc colore quidē alba, tenua vero substantia. Idē in lib. de cibis boni & mali succi cap. 13. de ijsdem ita scriptum reliquit.

Vina quę aquosa tenuiq; substātia sunt, vrinam mouent, & paucissimi sunt nutrimenti. Quòd minus ēt caput feriant, Galenus lib. 5. de locis affectis cap. 5. ijs ostendit verbis. Vinum album atq; modicè astringens, vt ventriculum robustū efficit, ita haud quaq; tentat caput, id qđ facere solent ea, quæ vehementes uires obtinent. Auicenna quoq; 3. 1. doc. 2. c. 8. in hunc prope modum scribens idem confirmat: Vinum album & tenue calorificis prestat. non. n. capitis dolorē efficit, sed eundem potius, vbi fortè ex stomachi ardore initiū duxerit, humectando leuat. Cur autem ceteris caput minus feriant, eius rei causa alia non est, q̄ qđ minus fument euaporētq; Quod deniq; meatus aperiāt, urinamq; moueāt, Hippocr. lib. 3. de victus ratio. in morb. acut. aphor. 6. ijs verbis disertè significauit. Ad vesicam alio uino magis penetrat, vrinasque prouocat, & perpetuo perrumpit, atq; multa ad opē his morbis ferenda facit. Rationem eius rei tradit Galenus. lib. 7. methodi medendi c. 6. in eum scribens modum. Vina aquosa uires organorum adaugent, & expellendis excrementis viam faciunt. Eoq; sit, ut ēt talia vina præter cætera vrinā moueant, q̄n & ipsa totum corpus celeriter trāseūt, & impetu cursus sui excrementa secum expellunt. Celeriter cer-

tè transeunt, tum quia tenuia & tepida sunt, tum quia astringūt. Tenuitate.n. & tepiditate prompte mobilia fiunt, ad strictio aūt ipsa magis impellit. Ex q- bus iam illud quoq; elicitur, nempe alba & tenuia vina tutò exhiberi corporis intēperie uel naturali, uel quoquo modo aduentitia bilio sis: æque uerò & studiosis, & quibuscunq; caput uel naturæ ipsius habitu. vel ab alia quapiā extrinsecus obrepente causa, imbecillius existit: pari modò & ijs, qui calidam & humidam cerebri temperaturam obtinēt: quippe vina potentia ita adfectis aduersissima sunt. Cumulatim n. quemadmodum loco iam citato Auicēna oñdit, caput humoribus vaporibusq; & caliditate replent, valideq; cerebrum perturbāt, & maturius ebrietatem inducūt. Quòd si tñ res cogat aliquando eis uti, copiosiore prius aqua dilauenda sunt. Iam verò & calidiorem ventriculi atq; hepatis temperaturam habentibus, nimioque æstu & ardore, fameq;, aut mœrore vexatis, atque item in anni tempore, regione, tempestateque calida, vina debiliora magis conferunt: ut in quib. calida uina eos, qui refrigerandi sunt impē sius calfaciant, capitisq; dolores, & febres facile inferant, neruosque lædant.

Vina verò rubra & clara, cuiusmodi Bellouacēsia cumprimis habentur, cete-

ris calidiora sunt. Quod breuissime Galenus comm. 6. in 3. Hipp. lib. de vic. rat. in morb. acut. iis verbis significauit: vinum quod summè calidum est, id continuò & flauum existit. Eadem cęteris quoque ualentius alere, idem cõm. 11. lib. 2. apho. ita scribens attestatur: Quæ crassa sunt & colore rubea, plus alimenti habent, q̃ reliqua uina. Ineſt autẽ eis, & citissimè implere corpora euacuata, & ob hoc indigentia actione. Quod ita sanè intelligendum uenit, ut vina rubea ea de causa firmius alere dicantur, q̃ ex ipsis plus in membrorum substantiam conuertatur. Hac ratione & nigra cęteris præferri possunt, quod & ipsa nimirum non mediocre, neque dissipatu facile alimentum corpori tribuant, Atque hinc certè non temerè à Galeno comment. 18. lib. 2. apho. ita scriptum est: Crassa & fulua multò quidẽ magis corpus alunt, sed tantum uincuntur à nigris in nutriendo plurimum, quantum superant in præstando acerua tum & uelox alimentum. Eodem planè modo & illa intelligenda, quæ ab Isaaco in diætis particularibus scribuntur: vbi uinum nigrum plenioris alimenti q̃ rubrum esse contendit. Cęterum uina quidem hęc colore rubea, ut urinam lęuius, q̃ alba cient ita maiorem capiti noxam adferunt. Animalis n. facultas

prom-

promptius q̃ naturalis aut uitalis, calido offenditur: Quia calidum caput prompte ferit, ac spiritum animalem disiicit. Spiritus n. hic subtilis, ac ut ab omni excellente calido discutiatur, idoneus est. Quo fit, ut eiusmodi uina debile cerebrum habentibus exhibenda non sint, nisi diluta, & exigua planè copia. Ab ijs uerò quibus bona cerebri habitudine ac firma sanitate frui datum est, tutius ebibuntur. Firma nanque cerebri constitutio, ut eleuatis ad sese uaporibus strenuè obsistit, ita ab ijsdem etiam minus offenditur. Vbi hoc quoque ignorandum non est, nempe motus ingeniorum in eiusmodi hominibus, si uino bono ac potente moderatè utantur, longe seipsis & ad excogitandum acutiores, & ad explicandum ornandumque uberiores, & ad memoriam denique firmiores atque diuturniores euadere. Spiritus enim tenues, clari, & puri ex bono uino potius, quàm quouis alio potu generantur. Hinc est quod Theologi in contemplatione circa sacrosancta Dominicæ passionis mysteria, optima comprimis uina deligũt, quæ ob id idipsum iam passim etiam Theologica nominantur. Hæc utiliter ijs quoque dantur, qui calfaciendi sunt, utpote pituitosis frigidisque temperamentis, crudique humoris copia refertis,

Vina Theologica.

eis, tum ijs, qui frigidis in locis ociosius uiuunt. Dantur quoque in hyeme frigidaque & humida tempestate. His n. omnibus, ideo quod frigiditatem corrigant, & obstructiones tollant, accommodatissima sunt. Genuinum calorem refocillant, unde concoctio melior & sanguis probus euadit, cibum per omnia corporis membra, vt quæ facilè penetrent, deducunt Quamobrem ex morbo emaciatos reficiunt, corporaque ipsorum naugent. Etenim cibi cupiditatem faciunt, pituitam extenuant, & in sanguinem commutant, bonum colorem conciliant, animo lętitiam uoluptatemque pariunt, & robur adijciunt. Harum itaque commoditatum moderata uini potio, immoderata verò contrariorum occasionem prębet.

VINA vero rufa, siue citrina, minus quidem quàm rubea & clara, excellentius tamen quàm alba tũ calfaciunt, tum nutriunt: quo fit, ut caput etiam quàm alba magis offendant, quemadmodum fusius comment. 1. & 6. in 3. Hippoc. libr. de vict. rat. in mor. acut. Galenus monstrauit. Hæc etiam alba à quibusdam uocari solent: hinc est, ꝙ quidam dicunt, uina alba cito plurimũ calfacere.

VINA verò nigra minus quàm rufa calfaciunt unde minus etiam caput fe-

riunt: sed cùm tardius per aluum quã alba [illegible], urinamque leuius moueant, uehementius etiam quàm alba caput tentant. Et hæc ipsa plenius quidem quàm alba & rufa, minus uerò q̃ rubea nutriunt, ut copiosius locis paulò antè citatis Galen. ostendit.

TERTIVM, pinguia iura: hoc est sorbilia ex insulis carnium & præcipuè pullorũ confecta, zomoi chai zomidia Græcis, Brodia uerò vulgò appellantur. Quæ sanè cùm naturæ amica sint, citius tum conquuntur, tum per uentrem subeunt: nam quæcunque cum uoluptate assumuntur, ista uentriculus auidius amplectitur, faciliusq; concoquit: plurimum corporibus exhibent alimentum, & bonum sanguinem producunt, idque excellentius adhuc si cum similacco pane præparentur. Si mala enim uel similago. i. subtilissima ac purissima delicatissimi tritici farina, semidalis à Græcis dicta, copiosum & laudabile corporibus alimentum præstat, ut testis est Rhazes libr. 3. ad Almans. cap. 3. Tria hæc alimentorum genera, quæ exigua mole plurimum nutrire ostendimus, Auicenna quoque. 2. 1. doc. 2. Som. 3. cap. 15. breuiter ijs ferè uerbis complexus est: Cibus subtilis, boni succi, & plurimi alimenti, est, exẽpli gratia, ut ius carnium, vinum,

Iura à carnibus

vinum, est, exempli gratia, ut ius carnium, vinum, & oua. eaque tum sorbilia, tum tremula. Talia.n. exigua mali plurimum nutriunt, quia maxima substantiæ ipsorum portio in alimentum transit. Vnde sequitur tandem & robur insigne conciliare ijs, qui ipsis sępius vsi fuerint.

¶ *De cibis bene nutrientibus & impinguantibus. Cap. IX.*

NVtrit triticum & impinguat,
lac, caseus infans,
Testiculi, porcina caro, cerebella,
medullæ,
Dulcina vina, cibus gustu iucundior, oua
Sorbilia, & ficus maturæ, vuæque recentes.

Duodecim alimentorum genera plurimum nutrientia & impinguatia hoc loco referuntur.

PRIMVM, Triticum vt panem uidelicet triticeum per triticum intelligas. Hic enim Auicenna teste. 2. Cano. cap. 572. celeriter impinguat, præsertim si ex nouo tritico præparatus fueris. Porrò quod ad tritici temperamentum

atti-

attinet, ipsum est primi ordinis excalfacientium: non tamen nec resiccare, nec refrigerare manifestò potest, quemadmodum Gal. lib. 8. cap. 72. de simpl. medicam. facul. & post eum Paulus lib. 7. luculenter & perspicuè docuerunt. Hinc etiam Rhazes lib. 3. ad Almans. c. 2. ita ferè scriptum reliquit: Triticum moderato proximum, aut paulò calidius est, præstantia eius sumitur, partim quidem à propria substantia, partim uerò à præparationis modo. Quod quidem ad substantiam attinet, est & in tritico non parua specjatim differentia: quippe quod graue est ac densum, & in profundo flauum, copiosissimi id alimenti est, crassique succi ac lenti. contrà quod leue est & rarum & album, minus nutrit, succumque gignit grassum minus ac lentum. Atque eius rei locupletissimus idemque grauissimus testis est Galenus, qui lib. 1. de aliment. facult. c. 9. ita scribit inter tritica plurimũ habent alimenti, quæ densa sunt, totamque substantia habent adeo compactam, vt dentibus uix diuidi queant. Talia enim exigua mole corpora plurimum nutriunt; quæ verò ijs sunt contraria, quæque dentibus quidem facilè franguntur fractaque rara ac laxa apparent, magna mole exiguum reddunt alimentum. Quod si utrorum pa-

rem

rem modū pēdere libuerit, q̄ dēſa ſunt, multò grauiora eſſe cōperies Hæc autē ſunt, colore ēt laxis flauiora. Explorare aūt horū naturā non ſimpliciter oportet, ſuperficiem externā duntaxat contēplando, ſed diuidendo quoq;, vt dixi mus, ac frangendo: multa. n. quæ extrin ſecus flaua ac denſa fuerint viſa, rara intus, ac laxa albaq; apparuerunt. Hęc ille. E quibus ſanè verbis illud ēt ſequit̄, nēpe panem ex denſo, graui, ac flauo tritico confectum, oīum eſſe tum p̄ſtantiſſimū, tum maximi alimenti adeoq; magis ēt victus ſalubris rationi conuenire, q̄ qui ex quibuslibet alijs granis confectus ſit. Panem aut, qui ex nigro atq; inueterato tritico preparatur, nemo affatim citra ſanitatis diſpēdium mandet. Quòd ſi quis ei non aſſueuerit, etiam ſi minimū sūpſerit, ægrotabit. Eſt. n. inimundus, grauis, cōcoctu difficilis, & mali ſucci. Cōtra ueriò, qui ex electo tritico conficitur, non modò ad concoquendū eſt facilis, ſed hominum etiam corporibus eſt ſaluberrimus, ut qui ſanguinem medium conſiſtentia generet. Medium aūt Gale. lib. 3. de alimen. facul. c. 27. uocat, qui neq; admodum tenuis eſt, neq; aquoſus, neq; vehementer craſſus. Verùm hactenus de tritici ſecundum ſubſtantiam electione hæc dixiſſe huic ſermoni, in quo præſtantiam inquirere inſtituimus,

stituimus, satis sit, nūc reliquū est, ut de
preparatione nonnihil etiam dicatur.
Sciendum] igitur, ꝙ oīa, quæ ex farina tri
tici friguntur, crassi sint succi, & tardè
transeant, iecorisque meatus, per quos
fertur alimentum, obstruant, lienis im-
becillitatem augeant, calculus denique
in renibus gignāt. Quòd si tñ cocta bel-
le fuerint, atq; in sanguinē mutata, ad-
modum nutrient. Triticū verò elixum,
graue & concoctu difficile est edulium,
& inflationes ereat. Vires tñ habet ma-
gnas, si sic sumptum concoquatur, nu-
tritq; validè corpus, ac robur insigne iis
qui ipso vsi fuerint, conciliat, ut lib. 1. c.
14. de Alim. fac. & in lib. de attenuante
dieta. c. 5. testatur Galenus. Concocto au
tem inter panes sunt facillimi, quipluri
mum sunt fermentati, & pulcherrimè
subacti, quiq; in clibano igne modera-
to fuerunt assati. Nā ignis ardentior pri
mo statim occurso superficiē externam
circumurens in teste nondum indurat,
acciditq; duplici nomine prauū panem
fieri: priori quidem, ꝙ partem internā
habeat crudam atq; illaboratam: poste-
riori verò, ꝙ externam siccam habeat,
ac præassatam ac testaceam. Porrò ignis
moderato remissior, panem minus bel-
lè elaborat, sed ipsum crudiorem relin-
quit: & maximè partem oēm eius inter
nam. Qui aūt in igne moderato, largiori

spatio

ſpacio per toto ſeipſos æquabiliter affa
rẽ fuerint, ij tũ belliſſimè in uentriculo
concoquent, tum ad cęteras actiones, q̃
coctionem conſequuntur, erunt, accom
modatiſſimi. Peſſimi autẽ panes ij ſunt
habendi, quib. nihil memoratorũ antè
adeſt. Plura Galen. lib. 1. de alim. facul.
c. 9. & iuſtrà capit. 24. huius opuſculi.

VSECVNDVM, lac, quod de eo lactis genere cum primis intelligendum videtur, quod ὀξύγαλα Græci, Arabes adohoc vel adahohe, Barbari verò balbucam nominant. i. lac acidum ebutyratum, Germanicè *Botermelc*. Gallicè *Lait ou beurre*. Hiſpanicè *Leche de manteca*. Hoc enim cum plane calido ſiue recenti ſumptitatũ corpora maximè impinguat. Verùm cùm frigidum ſit, ac craſſi ſucci, non ſimpliciter oĩbus, ſed ijs ſolis, qui id probè concoquant, exhibendum eſt. A ventriculo. n. qui quauis de cauſa frigidior eſt, minus belle conficitur: à tẽperato verò, q̃uis ęgrè conficit tñ aliquantum. Contra ventriculi iuſto calidiores, ſiue ab initio tales fuerint, ſiue à quapiam cauſa poſtea in eã temperiem ſint adducti, pręterq̃ q̃ nihil ab huiuſcemodi edulijs lędunt, cõmodo ẽt aliquo fruunt. Sed de hoc copioſius Gale. lib. 3. de alim. fac. c. 15. Intelligi ẽ de lacte caprino põt, de quo c. 7. abundè diximus.

Caſeus recens. TERTIVM, Caſeus infans ſiue recens:

cens, de quo Dioscorides lib. 2. c. 63. ita scriptum reliquit. Caseus recens sine sale sumptus alit, stomacho utilis est, & facilè in mẽbra delegatur: corpus auget, aluum modicè emollit: alius tñ alio prę stantior, pro natura lactis, à quo conficitur. Eadẽ ferè tradit & Auicen. 2. Can. c. 127. Et si uerò caseus iam dictus abunde alit & corpus impinguat, nihilo minus tñ & ipsius esum consequunt̃ nocumẽta illa, q̃ c. 7. recẽsuimus. Quare ad scẽdæ ualetudinis usus inutilis habetur.

QVARTVM, Testiculi, quod primo quidẽ de gallorũ sanguinatorũ testiculis intelligendum est. De illis. n. Galenus lib. 3. de aliment facult. c. 5. in eum scribit modum: Gallorum gallinaceorum altilium testes & suauissimi sunt, & laudabile corpori præbent alimentum. Et iterum ubi supra cap. 6. Soli gallorũ gallinaceorum testes undequaq; sunt præstantissimi, & potissimum eorũ, qui saginati fuerint. Et multò clarius adhuc c. 20. eiusdẽ libri. Gallorum, inquit, gallinaceorum testes sunt p̃stantissimi, præcipuè altilium, & multò magis, si cibo eorum, quo sunt nutriti, seroso lacte fuerit imbutus: nã & boni sunt succi, & ualidè nutriunt, & ad coquendum sunt facillimi. Quinetiã Auicẽnæ testimonio. 2. Cano. c. 719. eadem cõfirmantur. Exigua præterea mole, eodem Auicen. 4 1. *Testiculi.*

c.1. teste, plurimum nutriũt. Deinde verò intelligendum ẽt de tectib. suum iuuenũ mediocriter pinguium, qui nõdũ coierunt. Nã quanto suum caro alijs est prestantior, tãto horũ quoq; testes aliorũ aiantium testibus sunt meliores, quẽ admodũ disertè admodũ Gal. lib. 3. c. 6. de aliment. facul. demonstrauit. Illud quoq; hoc loco ignorandũ nõ est, nẽpe adultorum animalium testiculos, in quib. semen iam fermẽtatum est, ad coquendum esse difficiles, ac mali succi, luniorum uero, quę nondũ coierunt, & in quibus semen nondum fermentatũ est, prestantiores sunt, & laudabile corpori tribuunt alimentum, si belle cõficiant. alij magis, alij minus, pro ea proportione, quam in carne inesse diximus.

QVINTVM, porcina caro, de cuius præstantia & effectu satis superq; diximus capite septimo.

SEXTVM, Cerebrum, de quo copiose admodum Galenus lib. 3. de aliment. facult. c. 7. in eum scripit modum, Cerebrum omne, cibus est pituitosior crassiq; succi, & tardè permeans, & ad coquendũ difficilis. Non minimũ ẽt cerebrũ omne stomacho nocet. Quidã ũt ipsius mollicie decepti, ipsum ægrotis exhibent, cum præter alia nauseam etiã concitet. Quinimo, cùm cuipiam à cibo vomitum mouere vis, huius partẽ pin-

guiter

guiter conditam, postremis epulis eden
dam exhibe. Illis vero caue exhibeas, qui
cibum non appetunt, quos ueteres
ἀπόσιτους appellabãt. Meritò igitur ne
mo cerebrũ ab alijs epulis mandit, cùm
oẽs ipsa experientia docti, sciant ipsum
nauseam excitare. Iure etiã pleriq; cum
origano mandunt, uti nonnulli cũ sale
uarijs modis apparato, q̃ppe cùm eras-
si sit succi, & excremẽtitium oĩno fit ac
cõmodatis, qñ cum incidentibus, & cal
facientibus fuerit paratũ. Si tñ recte cõ-
ficiatur, alimentũ corpori prẽstabit non
contẽnendum. Hęc ille. Sunt ẽt qui cere
brum, priùs q̃ mandatur, super craticu-
lam probe inassandum esse moneãt. qđ
scilicet eius immoderatio per ignis cali
ditatem magna ex parte corrigatur ac
temperetur. Rhazes lib. 3 ad Almans. c.
11. hoc etiã adiungit, nẽpe, cerebrum ca
lidæ quidem tẽperaturę hoĩbus in cibo
esse utile, frigidioribus uero, quiq; uitã
frigidis passionibus obnoxiam degunt,
aduersissimum. Neq; id quidem te mere.
Quippe similibus, ut testis est Gale-
nus cùm alibi sępius, tum prẽcipuè li.
1. de sanitate tuen. c. 10. quilibet excẽs-
sus augescit, contrarijs emẽdatur ac mi
nuit. Vtaũt summatim de cerebro per-
stringam, adiectus salubris rõnem parũ
accomodum est, quare ex interuallo po
tius ac parcè, q̃ assidue atque affluenter

co

eo uescentur, qui sanitatis tuendæ cur̃ã susceperint. Quorundã tñ animaliũ cerebrũ ceu medicamentum ualet. Sic cerebrum capreoli aduersus uenena, & uirulẽtarum bestiarum morsus remedio est. Terrestris leporis inassatum cerebrũ manditur iuuãdis tremoribus, qui ualetudine cõtracti sunt: affrictu aut cibosa tilem infantib. dentitionẽ præstet. Quidã ẽt aduersus metũ utiliter edi prodiderunt. Cerebrum pulli & caponis in uino bibendum datur cõtra serpentium morsus, sanguinem à cerebri mẽbrana profluẽtem sistit, & in cibo cerebri substantiam auget, vnde & his, qui tardiori leniorique ingenio ac mente sunt, prodesse dicitur. Quod ad electionem attinet, Animalia uolucria exiguũ quidem habent cerebrum, sed ipsum tñ tãtò pedestrium cerebro est præstantius, quãtò & siccius uolucrium aũ ipsorum, montana cerebrũ habent quàm palustri præstantius, pro aliarum oĩum partiũ proportione. Portò ex pedestribus animalibus Auicenna agninũ præfert, post hoc uerò uitulinum præcipue commendat. 2. Cano. cap. 129.

SEPTIMVM, medullas de ea Galenus lib. 3. de alimen. fac. cap. 8. hæc prodidit: Medulla, inquit, quæ in ossibus inuenitur, cerebro est dulcior, iucundior, ac pinguior, adeò, ut si ea inter se cõpa-

rando

rando guſtes, putaturus ſis cerebrum auſterũ ẽt aliquid in ſe habere. Porrò medulla nauſeam. prouocat, ſi liberalius ſumatur, quemadmodũ & cerebrum: nutrit tñ & ipſa, ſi probè conficiatur. Auicenna cum ſeminib. & pipere condit. 2. cano. c. 496. Quod delicati quidam lurcones, & artis obſonatricis periti faciũt cydonijs & paſſulis. Laudatiſſima eſt ceruina, mox uitulina, poſt hanc taurina, deinde caprina, & ouilla. Dioſco. li. 2. c. 69.

OCTAVVM, Dulcia uina, de quibus infrà cap. 11.

NONVM, cibus guſtu iucundior, talis. n. non ex gruum corpori tribuit alimentum quẽadmodum Hippocrates ẽt lib. 2. apho. 38. monet, ubi ſic ſcriptum reliquit, Paulò deterior & potus & cibus, verùm iucundior, melioribus quidem, ſed iniucundioribus præferendus eſt. Quam ſnïam ipſe exponẽs Galenus, Quæcunq;, inquit, cum voluptate aſſumuntur, iſta uentriculus arctius amplexatur, & facilius concoquit. Refugere aũt conſueuit ea, quæ iucunda & inſuaua ſunt, vtpote quæ uel nauſeas vel inflationes, uel fluctuationes pariãt, quod quidem in plurimis etiam ijs qui boni ſunt ſucci cibis, accidit. Quando uerò paulò fuerit deterior, tunc in ijs qui libenter hunc aſſumunt, non modò non etiã deterior, ſed qñq; melior redditur

Oua sorbilia. DECIMVM, oua sorbilia, quæ sane præcedenti capite parua mole plurimum alere ostendimus.

Ficus. VNDECIMVM. Maturæ ficus: De quibus Simeon Sethi hęc tradit. Ficus admodum nutriunt, carnem tñ non compactam, neq, firmã generant, ceu panis & suilla, sed sublaxam ac subinanem, ut fabæ. Ventrẽ flatibus implẽt, nisi probè concoquantur. Minus uerò cæteris saporis sunt mali succi, & uentrẽ proritant, & facilè exeunt. Et statu dignam abstergendi facultatẽ obtinẽt, quo fit, ut post ipsarũ esum nephretici multas arenas excernant. Maturæ ficus nihil propemodum oĩno lædunt, proximeque ad caricas accedunt, multaque cum illis utilia habent. Si quis tñ largius esitauerit, in una re ab eis ostendetur quandoquidẽ sanguinem non admodum probum gignũt: quo fit, ut ex ipsarũ usu pediculorum multitudo proueniat. Oportet aũt post usum ficuum alimentum qđ incidat & extenuet, ingerere. Ad hæc sici pulmonem & thoracẽ iuuant. Aiunt insuper contra uenena facultatem habere si quis singulis diebus ieiunus ijs utaẽ. Caricę pectus iuuãt, & ad tusses faciũt, utinam cient, satisq; nutriunt, corporis etiã bonã habitudinem efficiunt. Ante cibum sumptæ uentrem irritant sed nĩ si celerius uentrem pertranseant nõ bo

num

num sanguinem gignunt. Quapropter si ad satietatem usq; crebro edãtur, scabiem & pruritum excitãt. Cibus aũt bonus est, & aduersus uenena remedium, sicũ nucibus aut amygdalis comedant. Renes expurgant, & iecoris lienisq; obstructiones auferunt, uerum calfaciũt, & sitim inferunt, & flauam in calidiori bus temperamentis bilem procreant. Addit Galenus: Iecori lienique inflammatione obsessis esse noxias quemadmodũ & ficus, non peculiari quadam & eximia facultate, sed cõmuni ratione dulcium oĩum ciborũ ac potuũ: obstructis aũt illis, aut schirro adfectis, ipsas ex sese nil cõmodare, nec officere, sed medicamentis incidentibus ac extenuantib. & abstergẽtibus mistas, nõ mediocriter iuuare. Proinde nonnulli medicorũ in dictis lienis, ac hepatis affectib. exhibẽt ipsas lõge ante cibũ cũ thymo, aut pipere, aut zingibere, aut pulegio, aut satureia, aut calamintha, aut origano, aut hissopo. Ad eundem aũt modum, si caricæ cum alio quopiam eorũ, quæ facultatem habent acrem, aut oĩno incidẽdi ac extenuandi, assumãtur, iuuabunt nõ solum sic affectos, sed etiã sanos. Siquidem iecoris meatus, per quos fertur alimẽtum apertos esse nõ ægrotis modò, sed sanis ẽt est tutissimum. Ad cũ igitur modo uulgo ficubus cum attenuanti-

bus, sale, aceto, & garo præparatis, uescuntur, ꝙ ipsas utiles esse experientia didicerint. Plura Dioscorides lib. 1. cap. 144. Galen. lib. 2. de aliment. fac. c. 8. Paulus lib. 1. capite. 81. & Aetius lib. 1.

Vuæ. DVODECIMVM, Vuæ recente. i. dulces maturæ. Nam ficus & vuæ, quemadmodum inter fructus autunales principatum obtinent, ita fugacibus oĩbus magis nutriunt. minimeq; parui succi habent, præsertim cùm exactam maturitatẽ fuerint adepta, Porrò ꝙ ipsa nutriunt, maximo argumento suut ij qui vinearum fructus custodiunt, qui cùm duobus mẽses solis vuis ac ficubus, quorum custodiæ præsuut, vescãtur (nisi forte panis quidpiam cum illis addãt) corpulenti tñ admodum fiũt: At caro, quæ ex ipsis gignit, haud quaq; est firma ac dentia, quemadmodum ea, quæ ex carnib. fit: sed laxa est ac prẽhumida: ob id celeriter ẽt, cũ vesci ipsis defierint, constringitur ac cõsidet. Verùm vuæ minus alunt q̃ ficus. maximumq; id ipsis inest commodum ꝙ velociter iubeant. Quocirca, si qñ hæserint, grauiter lædunt: nam in retentiæ bellè concoquuntur, & dum in iecur ac venas distribuunt, suc-cum crudum generãt, qui non facilè in probum sanguinem mutetur. Vinaceorum siue nucleorum substãtia sicca est, & quodammodo adstringens, oĩq; in-

testina

testina peruadit, nihil quod sensu deprehendi queat, à sese mutata. Vuæ uerò tãtisper à collectione dum membrana extrinsecus ambiens detumuerit, pensiles aeri expositæ, neq: sistunt uentrem, neq; proritant, minusq; flatibus implent, cæteris aũt facilius cõcoquuntur, & melius nutriunt. Non parua aũt est inter vuas differentia, ꝙ aliæ sint dulces, aliæ acidæ, aliæ austeræ, aliæ deniq; quæ nullam vehementem hẽant qualitatẽ, uocãt aũt ipsas uinosas. Cæterũ q̃ dulces sunt, succum habent calidiorẽ, & ob id sunt sitibundæ: austeræ uerò & acidæ frigidiorem: uinosæ aũt locũ inter calidum ac frigidũ obtinẽt. Aluum subducunt dulces, & maximè si sint humidæ. Oium qui dẽ certè vsus (si quis moderatè sumat) est tutissimus, quum natura fuerint cartosæ, ac maturæ, siue in uite summam maturitatẽ obtinuerunt, siue quod maturitati deeret, ex consequenti suspensione sint adeptæ. Vuæ quæ albæ sũt, vehementis aluum turbant, & subducunt, magisque stomachum inflant, q̃ nigræ. Oẽs verò ciborum appetentiam excitãt, Venerem. Conuenit cùm eduntur membranam & nucleos expuere, ꝙ difficulter conficiantur, quemadmodum luculenter, & perspicuè docuit Galenus lib. 2. de aliment. facul. cap. 9. & lib. 1. de locis affect. c. 4. & post. n. Simeon Sethi in

Syntagmate de cibariorum facul. Cęterum vuæ recẽtes, è quibus vinacei exempti sunt, & celerrima pertranseunt, cibisq; alijs pręeunt, si in ventriculum purum inciderint, & sumptę primis epulis fuerint. Quòd si sumptæ post alios cibus fuerint, aut ẽt prauũ succũ in uẽtriculo offenderint, celerrimè unà cũ alijs cibis corrumpuntur. Idẽ de alijs quoq; fructibus aluũ subducentibus intelligẽdum. Si cui viridibus ac recentibus uuis uesci placuerit, ad horã ferè in aqua feruida ut macerẽt, ac frigida, deinde abluat oportet prius, q̃ mandere ipsas aggrediatur: quæ.n. ita præparentur innoxiæ fiunt. Vuas, quæ subtilem ac tenuem habeant corticẽ citius, deorsum concedere, minusq; ventrẽ flatibus implere: his verò cõtrarias contraria operari, Rhazes lib. 3. ad Alman. cap. 20. autor est. Vuæ acerbæ atq; immaturæ, frigidæ & humidæ sunt, vẽtrem cõstipãt, stomachum corroborant, & caliditatẽ à flaua bile ortam sedant, sed parum nutriunt. Succus inde expressus, qui Græcè uocatur ὀμφάκιον vulgo Italorũ & officinis Agresta, bibit̃ ad recentẽ sanguinis excreationem, etiam si rupta parte aliqua contingat: sed pauco & aquatiore est utendum. Plurimis verò ante diebus inueteratus, cumq; stillatitio rosarum liquore decoctus atq; exhibitus, nau-

nauseantibus, & his qui cibaria in uentriculo non retinent, succurrit. In cibo astringit, biliosoalui profluuio & dysenteriæ proficit. Sunt præter has ēt vuæ sicæ, quę, q̄ in siccando Solē patiantur & ignem passę siue passulæ uocant: hæ sūt alijs vuis calidiores, stomacho gratiores. Valētius alunt, sed minus subducūt aluum, eademque fermè cum alijs vuis habent rationem, q̄ caricę cum ficubus. Multæ.n. fiunt dulces, acerbę aūt oīno paucę. plurimæ uerò ex dulci & austera qualitate sunt mistæ: quanquam dulces nonnihil quoq; austeræ qualitatis habent, & austeræ dulcedinis. Cęterūm vt dulces temperamento sunt calidiore, ita austeræ frigidiore. Ad hoc, austeræ stomachum roborant, & uentrem constipant, & his multo magis acerbæ: mediam autem quodammodo inter ipsas constitutionem dulces obtinent, ut quę nec stomachum dissoluant: nec aluum subducant. Dulcibus tñ, ut uis quędam semper ineſt contemperandi, ita & mediocriter detergendi, quibus duabus facultatibus exiguas mordicationes, quæ os uentriculi infestāt, obtundunt, bellè nutriunt, exacinatæ pectus & pulmonē iunant, stomachum, iecur, & lienam corroborant. Cum nucleris manducatæ conducūt intestinis. Est tñ præstabilius nucleos expuere, p̄p duritiē & tetrā ip-

forum essentiam. Vuæ passę pingues septam drachmarum pondere, per sex dies sumptæ ab ieiunio, purgant phlegma, & sanguinẽ abundare faciunt. Tota substantia familiares sunt hepati, & vsu crebro consuetæ. Nutriunt. n. ipsum & impinguant, sanguini bonum colorem præstant, & humores percoquunt. ob id feliciſſimè exemptis uinaceis, miscẽtur medicamẽtis hepaticis. Sed si paulò largius sumantur, incendunt & exurunt sanguinem. Præstantiores aũt sunt quæ tum pingues sunt, tum corticem habẽt tenuẽ, dulciores q; Passulæ minus quidẽ q̃ caricæ uentrẽ mouẽt abstergunt q; stomacho tñ magis accommodant. Plura Galen. lib. 2. de alimen. fac. c. 9. & 10. Paul. lib. 1. c. 81. Aetius lib. 1. Simeon Sethi in Syntagmate. Rhazes lib. 4. ad Alman. c. 20. Auicen. 2. Can. c. 737. Auerrhoes. 5. collectam. cap. 37. Rabbi Moses Trac. 3. ad Sultanũ Babyloniæ. & Iacobus Syluius lib. 1. de medicam. simpl. natura. Ex quibus sanè oĩbus satis liquet, quæ de recẽtibus hoc loco dicunt̃ uuis, ea etiam de passulis esse intelligenda.

¶ *De boni vini proprietatibus.* *Cap. X.*

VIna probantur odore, sapore, nitore, colore.

Si bona vina cupis, quinque hæc laudantur in illis:

Fortia, formosa, & fragrantia, frigida, frisca.

Quatuor generalis boni uini differẽtias primus uersus complectitur, cuiꝰ eę omnes insunt, idipsum vulgari ioco, nimirum ob colorem, odorem & saporem, Cos] appellari solet.

PRIMA quidem Odor est. Vinum. n. instar aromatis vnguentiꝰ suaueolens, Constantino Africano lib. 5. Theorices cap. 28. teste, alimentum corporis suppeditat non mediocre, succum gignit laudabilem, partes principes facultatũ, ceu frõtes corroborat, facultates animamqꝫ exhilarat, spiritus quoqꝫ tenues adauget, ensqꝫ languidos tantumqꝫ non exolutos reficit & recreat: quo fit, vt solo ẽt olfactu λειποθυμία languentibus sæpe animum reuocet. Iucundo. n. odore, quẽadmodum in libro de alimẽtis Hippocrates testatur, vires celerrime reficiuntur. Contra, quod fœtidũ est, natura abominatur: Spiritus nanqꝫ crassos & melãcholicos, & malum succum generat, prauamqꝫ fumorum qualitatẽ sursum transmittens cepiti dolorẽ infert. Humani verò siue loãnitius de uini differentia, quæ ab odore sumitur, in supplemento cõm. 1. Galeni in lib. 3. Hipp. de vict. rat. in morb. acut. in hunc fermẽ modum scriptum reliquit: Vinũ boni *Vinæ odor.*

odoris succū quidē gignit laudabilem, sed cùm calidiore sit tēperamento subtilioreq; substantia, corpus celeriter calfacit, & caput uaporum copia infestat. Quod uero non boni odoris existit, sed feriente quandā & in suauē nactum est qualitatem etsi paruū procreat succū, capiti tñ ob frigiditatem & crassitiem suam minorē noxā fuggerit. Quod nullo deinde pacto odorem habet, sed est aque instar inodorum, hoc ipsum, cū insigni crassitudine prēditum sit, tñ abest ut caput offendat, ut ei ne uapores quidem aut fumos cōmunicare possit.

Vina sapor. SECVNDA, Sapor: quod præcedente capite de iucundiore cibo diximus, si ad iucundiorem ēt uini saporem trāstuleris, nihil erit quod nos de ipso nouū dicere oporteat. Etenim & hoc quoque cum uoluptate assumitur, auidius à uētriculo attrahitur, & melius nutrit. Nō ignorandū tñ hoc loco, quod & uini secundùm gustādi qualitatem permagna sit diuersitas. Dulcia. n. eodem Constantino teste, plus alijs nutriunt, sanguinē crassiorē generāt, uentrem humectant, concoctioni renitūtur, & sitim excitāt. Pontica siue συπτικὰ stomachum quidem corroborant, uentrem constipant, & intestinis conueniunt, sed in thoracis pulmonisq; ęgritudinibus, in quib. spiritus detinetur, inhabilia sunt, neq; facilè

cilè concoquuntur. Acerba, quæ etiam Στρύφνοῦρα sunt, hoc est, quemadmodũ infrà cap. 44. ostenditur, urinam prouocant, crassos humores incidunt atq; dissoluunt Amara minore caliditate participant.

TERTIA, NITOR: siue splendor, qui sanè non ipsius modo uini, sed etiã spirituum, qui inde ortum habebunt, subtilitatem arguit. *Vini niter.*

QVARTA, Color. quod. n. ad uini nutrimentum attinet, non parua eius secundùm colorẽ differentia est. Rubicundiora nanq; (si ipsis cętera oia antè pariter adfuerint) potentius q̃ alba nutriũt; atq; ea de causa macris etiam q̃ alba cõuenientiora sunt. Contrà uerò obesis ac pinguibus alba magis conferunt. Verũ de hac uini differentia cap. 8. abundè diximus. *Duo*] sequentes uersus quinq; species boni uini notas continent. Quarũ prima quidem, ut sit forte: fortitudo vero ex effectu deprehenditur. Vinum. n. potens Galeno cõm. 1. in lib. 3 Hipp. de uict. rat. in morbis acu. teste, vehementer celeriterq; corpus calfacit, caputq; ferit. Idem et cõm. 2. incitatum Hippocratis librum, ijs confirmat uerbis: Fortia uina vehementer calfacientia, caput humorib. uaporibusq; & caliditate replent. Eiusmodi nanq; vina præterquã quod non mediocriter corpus alunt, spi- *Vini color.* *Vinum fortie.*

rituum ēt non exiguam copiā generāt. Abstinēdum tñ ab ipsis, nisi diluta sint, ijs potissimum, qui debile cerebrum habēt. Cùm enim uaporosa admodū sint, facilè caput grauent, eaq; occasione cerebrum offendunt.

Vinum formosum.

SECVNDA, ut sit formosum: Vinū enim formosum siue pulchrum maiori cum uoluptate assumitur, probius concoquitur, & facilius in corpus distribuitur, promptusque nutrit.

Vinum fragrāt.

TERTIA, ut sit fragrans. Vinum.n. fragrans siue suaueolens & aromaticū, uires maximè roborat, &, vt paulò ante dictum est, spiritus tenues generat.

Vinum frigidū.

QVARTA, ut sit frigidū. Nam uinū actu siuè φαντασίᾳ frigidum esse debet, non aūt facultate aut potentia. Quo.n. ab externo aliquo calido incalescit, hoc rarius statim & tenuius penetrantiusq; ut oīa si bibat, redditur: qua ratione nisi quis ipsum parcissimè sumpserit, citius inebriat, neruos debilitat, & caput lędit.

Vinum friscū.

QVINTA, ut sit friscum, siue leue, Tale aūt cùm primis censendū, q̄ effundendo sonū efficit, spumāq; agit in medio tenuē, ac facilè labilē ceu euanescentē, uel p̄ cuius susurram modo sursum, modò deorsum discurrentes conspiciūtur ἀτόμοι, id est minutissima quædam corpuscula, qualia in Sole uidētur, quū per fenestrā radios ac lumen immittit.

Nisi

Nisi.n.ita affectum fuerit, pendulum dicitur, ac multò etiam magis, si penitus sono atq; atomis destituatur. Quod uerò spumã habet cũ magnis ampullis ad scyphi latus diu hærentibus, debile siue dilutum esse dignoscitur.

Annotatiuncula.

In tertio uersu παρόμοιον est, nam singula eius uerba similiter incipiunt.

¶ *De uino dulci et albo. Cap. XI.*

COrpora plus augent tibi dulcia, candida uina.

Vinum candidũ & dulce.

DOCETVR hoc uersu, cãdida & dulcia uina, si ipsis cætera quoq; adfuerint, q̃ reliqua maioris esse nutrimenti. Cuius quidem rei causa dulcedini attribuenda est. Nutrimentũ.n.hominis, ut copiosè admodũ lib 4. de simp. med. fac. c. 14. Galenus monstrat, dulce, aũt dulci permistũ esse oportet. Quippe dulcia, cũ naturę sanguinis nostri & carnis proxime cõgruant, nõ soiùm ori & palato, verùm & alijs plerisq; uiscerib. accepta sunt ideo, ut ab illis auidissimè excipiãtur. Vngunt.n. implent, & restituũt erosas particulas. Atq; ita sanè fit, ut uina quoque, quæ ca. 8. in numero corpus nostrum alẽtium posuimus, quo dulciora sunt, eo magis nutriant. quod et Auic. testimonio cõfirmatur, qui 2. 1. doct. 2. c. 8.